

ANUARIO DEL SEMINARIO DE FILOLOGÍA VASCA «JULIO DE URQUIJO»

International Journal of Basque Linguistics and Philology

LIII (1-2)

2019 [2021]

Gipuzkoako Foru Aldundia
Diputación Foral de Gipuzkoa

Universidad del País Vasco
Euskal Herriko Unibertsitatea

Gipuzkoako osagarri pluraldun adizki tripertsonalen erroez¹

On the roots of Gipuzkoan tripersonal verbal forms with plural object

Olatz Leturiaga Angoitia*

Universidad del País Vasco/Euskal Herriko Unibertsitatea (UPV/EHU)

ABSTRACT: In this article, we examine the development of tripersonal verbal forms for a plural direct object in the Basque of Gipuzkoa. The fact is that it is not always obvious whether a given form is based on the root of the reconstructed verb **eradun* or on that of **nin*. That being the case, our goal here is to try to determine whether some specific forms that are found in old texts from Gipuzkoa (a few of which still survive in some local dialects) are based on one or the other of these two roots. To begin with, we examine *diozka* ‘s/he Vs them to him/her’ (Standard Basque *dizkio*) and present arguments both for and against each of the two hypotheses: that this form historically belongs to **eradun* and that it belongs to **nin*. We argue that *diozka* and *diezte* ‘s/he Vs them to them’ (St Bq *dizkie*) are more likely to be based on **nin* (*dio* + *-zka-* > *diozka*; *die* + *-zte-* > *diezte*). Then, we show that the same hypothesis can be extended to forms like *dizkol dizka* (St Bq *dizkio*) eta *diztel dizk(o)e* (St Bq *dizkie*). Thus, we propose that, after a contraction *diozka* > *dizka*, the morphological structure of this form was reinterpreted and other forms of the same paradigm were created by analogy: *diozka* /d-i-o-zka-Ø/ > *dizka* /d-i-z-ka-Ø/ and, then, by analogy, *dizko* (St Bq *dizkio*), with the same meaning, and also *dizku* ‘s/he Vs them to us’ (St Bq *dizkigu*), *ditzu* ‘s/he Vs them to you’ (St Bq *dizkizu*) *diztan* ‘that s/he Vs them to

¹ Artikulu hau nire Master Amaierako Lanaren zati bat da (*Gipuzkoa erdialdeko testuetan barrena: aditz-morfologiako ezaugarri batzuen azterketa*). Eskerrak eman nahi dizkiot Iñaki Caminori master-tesiaren zuzendari moduan egindako ohar eta zuzenketengatik; baita Mikel Martínez-Areta eta Urtzi Reguerori ere, defentsa egunean egindako iruzkin eta oharrengatik. Lan honek *Monumenta Linguae Vasconum 5: periodización y cronología* (MINECO, FFI2016-76032-P) ikerketa-proiektuaren laguntza izan du.

* **Harremanetan jartzeko / Corresponding author:** Olatz Leturiaga Angoitia. Hizkuntzalaritza eta Euskal Ikasketak Saila. Letren Fakultatea, UPV/EHU. Unibertsitateko ibilbidea, 5 (01006 Vitoria-Gasteiz) – oleturiaga001@ikasle.ehu.eus

Nola aipatu / How to cite: Olatz Leturiaga Angoitia (2021). «Gipuzkoako osagarri pluraldun adizki tripertsonalen erroez». *ASJU*, 53 (1-2), 127-162. (https://doi.org/10.1387/asju.22414).

Jasoa/Received: 2020-09-22; Onartua/Accepted: 2020-10-03.

ISSN 0582-6152 - eISSN 2444-2992 / © 2021 (UPV/EHU) «Julio Urkixo» Euskal Filologia Institutu-Mintegia

Lan hau Creative Commons Aitortu-EzKomertziala-LanEratorririkGabe 4.0 Nazioartekoa lizentzia baten mende dago

me' (St Bq *dizkidan*), etc. In addition, we consider the possible influence of literary Gipuzkoan. As a matter of fact, in Gipuzkoan texts of the 18th-19th centuries, seemingly old forms like *diozka* and *diezte* are still very frequent. In our opinion, some relatively recent authors may have preserved those forms because of the prestige of literary Gipuzkoan. Besides considering the root of these verbal forms, we also offer a hypothetical chronology of the different verbal roots and pluralizers that we find in the texts.

KEYWORDS: tripersonal verbal forms, plural direct object, verb root, innovation, analogy.

LABURPENA: Artikulu honetan Gipuzkoako osagarri pluraldun adizki tripersonalak dira aztergai. Izan ere, beti ez da erraza jakiten adizki batzuen oinarrian zein erro dagoen: *eradun ala *nin. Hori horrela izanik, saio honen helburua da Gipuzkoako testu zaharretan ageri diren —eta gaur egun zenbait hizkeratan dirauten— adizki batzuen oinarrian zein erro dagoen argitzen saiatzea. Lehendabizi, diozka 'dizkio' erakoez arituko gara, eta *eradun eta *nin hipotesien aldeko nahiz aurkako argudioak aurkeztuko ditugu; hala, saio honetan defendatzen dugu diozka 'dizkio' & diezte 'dizkie' adizkiek *nin erroa izateko itxura dutela (dio + -zka- > diozka; die + -zte- > diezte). Ondoren, hipotesi bera dizko/dizka 'dizkio' eta dizte/dizk(o)e 'dizkie' erakoetara heda daitekeen ikusiko dugu, gure ustean hala baita; horren arabera proposatzen duguna da diozka > dizka gertatu eta, beharbada, haren analogiaz sortuak izan daitezkeela azken horien gisako paradigmako gainerako adizkiak: hau da, diozka (d-i-o-zka-Ø) > dizka (d-i-z-ka-Ø) > dizko 'dizkio', dizku 'dizkigu', ditzu 'dizkizu', diztan 'dizkidan', etab. Bestalde, literatur gipuzkeraren balizko eraginaz ere jardungo dugu. Izan ere, XVIII-XIX. mendeetako Gipuzkoako testuetan ugari dira oraindik diozka 'dizkio' & diezte (eta diozkate) 'dizkie' erako adizkiak 3. pertsona datiboarekin, nahiz eta, ustez, forma zaharrak izan; gure iritzian, literatur eredutzat hartu izan ziren idazleen lanetan —besteak beste, Larramendiren 1729ko gramatikan— diozka & diezte erako adizkiak agertzeak lagundu zezakeen, beharbada, geroagoko idazleen testuetan (Lariz, Ubillos, Agirre Asteasukoa, Lardizabal, etab.) adizkiok hedatzen. Aipatutako adizkietako erroez jarduteaz gain, erroaren eta erro bakoitzak hartzen zuen pluralgilearen araberrako (balizko) kronologia bat ere eskainiko dugu.

HITZ GAKOAK: adizki tripersonalak, osagarri plurala, aditz erroa, berrikuntza, analogia.

1. Sarrera²

Aurreko hainbat lanetan esan izan denez, Euskara Arkaiko eta Zaharrean **eradun* oinarria erabiltzen zen Gipuzkoan osagarri pluraldun adizki tripertsonaletan; **nin* erroa, aldiz, osagarri singularrarekin (Mounole & Gómez 2018; Mounole & Lakarra 2018).³ Haatik, beti ez da erraza jakiten adizki batzuen oinarrian zein erro dagoen: esate baterako, Gipuzkoako testuetan ageri diren *diozka* ‘dizkio’ erakoak ziurtasunez esan al dezakegu **eradun* oinarrikoak direla, eta ez **nin* errokoak? Eta *dizkal/dizko* ‘dizkio’ erakoak? (cf. Ariztimuño, *apud* Lakarra 2011: 197).

Esan behar da Gipuzkoan bakarrik ez, Lapurdin ere ageri direla testu zaharretan *diozka* ‘dizkio’ modukoak “hari” datiboarekin, adiera bereko *diozka*-rekin batera. Adibidez, Haraneder donibandarraren ebanjelioan (1740) *diozka* ‘dizkio’ & *diozkan* ‘zizkion’ daude (*vs.* beste pertsona datiboetako *darotçuet* ‘dizuet’, *darozquitçuetet* ‘dizkizuet’, etab.; Camino 2018: 106); Martin Harismendy arbonarrak ere *diosquate* ‘dizkiote’ (1767: 63) & *dioscan* ‘dizkion’ (70) ditu (cf. Eloseggi 2018), eta 1757ko Donibane Lohizuneko idazki batean *diozka* ‘dizkio’ ageri da (Le Dauphin: euskarazko gutunak (1757), *apud* Lamikiz *et alii* 2015: 95-161).

Lapurdiko *-io*-dun adizkiei dagokienez, **nin* errokoak baizik ezin daitezke izan. Izan ere, Ipar Euskal Herri eta Nafarroan **eradun* oinarriko adizkiek *derau-*, *drau-*, *darau-*, *daro-*, *derei-* itxura dute (Camino 2018: 103-110), *vs.* Gipuzkoako *dirau-/zirau-*. Hori horrela izanik, Lapurdin **eradun* oinarriko *-erau-*, *-arau-* & *-aro-* ezin daitezke fonikoki *-io-* bihurtu, eta hortaz, Lapurdiko *diozka* & *diozkan* ezin daitezke **eradun* izan. Gainera, badakigu adizki tripertsonaletan **nin* & **eradun* banaketa osagarrian zeudela Lapurdin, ekialdean bezala: **nin* erroa erabiltzen zen “hari” datiboko adizkietan, eta **eradun*, berriz, gainerako kasuetan (Camino & Mounole 2014; Mounole 2015). Alegia, **nin* erroa erabiltzen zen *-io-* duten adizkietan.

Gipuzkoako testuetan ageri diren *diozka* ‘dizkio’ gisako adizkiak, aitzitik, **eradun* oinarrikoak ere izan daitezke. Izan ere, Gipuzkoan, Lapurdin ez bezala, **eradun*

² Aztertutako testuen laburdurak (gehienak EHHE-200tik, beste batzuk OEHTik edo moldatuta): Azkoitiko *Sumario Brevea: SumBrev* (1614; cf. Urkizu 2008-2009); Otxoa Arinen dotrina: OArin (1713); Lasarteko bertsoak: LasartBerts (1716; cf. Satrustegi 1987); Lubieta gramatika: Lubieta (1728); Larramendiren *El imposible vencido* gramatika: LarmEIV (1729); Larramendiren Azkoitiko sermoia: AzkSerm (1737; cf. Lakarra 1985); Azpeitiko altzagatar familiaren gutunak: AzpGut (c. 1738; cf. Madariaga, Azpiazu & Elortza 2009); Irazustaren dotrina: Iraz (1739); Kardaberatzen *Kristabaren bizitza*: Kardab (1744); Peñafloredaren *Gabon Sariak: GabS* (1762); Peñafloredaren *El borracho burlado: BorrB* (1764); J. Alzibarren *Grand Tour* antzerkia: *GTour* (1772; cf. Aldekoa 2007); Larizen dotrina: Lariz (1773); Oikiako dotrina: OikiaDot (1784; cf. Lakarra 1987); Ubillosen dotrina: Ubill (1785); Itziarko Andramariren omenezko bederatziurrena: Itziar (1790 [1768]); Goierriko platika: GoiPlat (xviii; cf. Murugarren 1984); Loiolako dotrina: LoiolaDot (xviii; cf. Altuna 1995); Agirre Astesukoa: AgirAst (1803); Iztuetaren *Gipuzkoako dantza gogoangarrien kondaira edo historia*: Izt (1824); Azpeititik Erromara bidalitako eskaria: AzpEsk (1840; cf. Madariaga, Azpiazu & Elortza 2009); Lardizabalen *Testamentu Berri eta Zabarreko kondaira edo historia*: Lardiz (1855); Etxagarai: Etxag (xviii-xix; cf. Zavala 1964); Otaegi Beizamakoa: Otaegi (xviii-xix; cf. Otaegi 1993).

³ Nahiz eta saio hau diakronia beteko berreraiketa lan bat ez izan, erosotasunagatik eta argitasuna lortzeko asmoz, **eradun* & **nin* moduan izendatu ditugu adizki tripertsonaletako aditz laguntzaileen oinarri edo erroak (cf. Lakarra 2018).

& **nin*-en hautaketa ez zen datibo pertsonaren araberakoa, eta osagarri pluraldun “hari” datiboko adizkietan ere **eradun* oinarria erabiltzen zen: *dirautza* ‘dizkio’, *zirauskazkan* ‘zizkion’, etab. (cf. OArin 1713). Halaber, aipatu dugunez, *dirau*-/ziraugisa ageri dira **eradun* oinarriko adizkiak Gipuzkoan; honenbestez, itxuraz, *-io*-dun adizkiak **nin* errotik hurbilago daudela dirudien arren (cf. singularreko *dio*), baliteke **eradun* oinarriko *-irau-* > *-io-* bihurtu izana ere, *-irau-* > *-iau-* > *-iu-* > *-io-* gertatuta (Ariztimuño, *apud* Lakarra 2011: 197). Hipotesi hori, gainera, *dizka* ‘dizkio’ erako adizkietara ere heda daiteke *diozka* > *dizka* gertatu zatekeela pentsatuta (Lakarra 2011).

Gipuzkoako *diozka* & *dizka* ‘dizkio’ erako adizkiak zein errotakoak diren aztertzeak Gipuzkoako euskara hobeto ezagutzeko aukera ematen digu; are gehiago, erdialdeko Euskal Herriko aditz laguntzaileen bilakaeraren eta historiaren ezagutzan aurreratzen ere lagundu gaitzake. Izan ere, aipatutako adizkiok erro batekoak ala besteak direla frogatzeak Gipuzkoako berrikuntza baten lehen agerpena erakutsiko liguke; galdera litzateke ea berrikuntza hori zein den: a) **eradun* oinarriko adizkietan *-i(ra)u-* > *-io-* gertatzea —eta ondoren, *-io-* > *-i-* beharbada—; edo b) osagarri pluraldun adizki tripertsonaletan ere **nin* erroa erabiltzen hastea.⁴ Itxuraz, bi aukerak posible direnez, eztabaida hori argitzen saiatuko gara jarraian.

Lehendabizi, *diozka* ‘dizkio’ erako adizkiak izango ditugu hizpide, eta **eradun* eta **nin* hipotesien aldeko nahiz aurkako datuak aurkeztuko ditugu. Ikusiko dugun moduan, badirudi **nin* errokoak direla pentsatzeko hainbat arrazoi ditugula, nahiz eta gerora gertatutako analogiak tarteko, zaila den ziur jakitea noiz, non eta nola sortu ziren horrelako adizkiak. Jarraian, *dizkal dizko* ‘dizkio’, *diztel dizk(o)e* ‘dizkie’ erako adizkietan jarriko dugu arreta, hipotesi bera adizki hauetara ere heda daitekeen edo ez ikusteko; oraingoz, behintzat, hipotesi egiantzekoa dirudi *diozka* > *dizka* gertatu zela pentsatzea, eta, beharbada, *dizka* horren analogiaz sortu bide zirela *dizko* ‘dizkio’, *ditzu* ‘dizkizu’, *dizku* ‘dizkigu’ erakoak. Ondoren, *diozka* ‘dizkio’ & *diezte* ‘dizkie’ adizkien hedaduraz jardungo dugu; ohartu baikara XVIII-XIX. mendeetako autoreen testuetan nabarmen ugaritzen direla adizkiok. Horregatik, eta testuak zein diren ikusita, uste dugu balitekeela ugaltze hori literatur gipuzkeraren eraginari zor izana. Amaitzeko, ondorioak laburbildu eta erroaren eta erro bakoitzak hartzen zuen pluralgilearen araberako (balizko) kronologia bat eskainiko dugu, betiere, saio honetan proposatutako ildoei jarraituta.

⁴ Testu zaharrek erakusten digute Euskal Herriko mendebal zabaleko berrikuntza zaharrak Gipuzkoako mendebal eta erdialdera hedatu zirela. Aldiz, *diozka* ‘dizkio’ (& *diezte* ‘dizkie’) erako adizkiak **nin* errokoak direla frogatuko bagenu —b) aukeran proposatu dugun bezala—, berrikuntza honetan Gipuzkoa (edo adizki hauek ageri diren Gipuzkoako alderdia) Lapurdirekin batera joango litzateke.

2. *diozka* erako adizkiak

2.1. Lehenengo hipotesia: **eradun* oinarriko adizkiak izatea

2.1.1. *di(r)auzka* > *diuzka* > *diozka* *disimilazioa*

Larramendik jakinarazten digu, besteak beste, Azkoitian eta Azpeitian **eradun* oinarriak jarraitzen zuela XVIII. mendean: “Aqui en Azpeitia y Azcoitia, hallo una terminación verbal, y es *dirautzat*, *dirauzquit*, por *diozcat*, *diauzcat*, *dizquit*, *diauzquit* pero no las siguen en todas las transiciones del verbo” (Larramendi 1745: xxvi, *apud* Lakarra 1985: 257).⁵ Era berean, Urolaldeko testu batzuek ere erakusten dute XVII-XVIII. mendeetan bazegoela oraindik **eradun* NOR-NORI-NORK saileko osagarri pluraldun adizkietan: *dirauze* ‘dizkie’ (*SumBrev* 1614: 17. agindua), *diauzcu* ‘dizkigu’ (AzkSerm 1737: 2), *dirauzanac* ‘dizkionak’ (AzpGut c. 1738: 10), *diaustela* ‘dizkiela’ (LoiolaDot xviii: 38), etab.; baita Gipuzkoako beste eskualdeetan ere: *dirautza* ‘dizkio’ (OArin 1713: 66), *diuscu* ‘dizkigu’ (LasartBerts 1716: 8. lerroa), *diuztegun* ‘dizkiegun’ (Iraz 1739: 6), etab.

Haatik, XVIII. mendearen bigarren erditik aurrera, ordura arte Gipuzkoako testuetan ageri diren *di(r)au-lzi(r)au-* erako adizkiak itzalean geratu eta *diozka* (& *dizka/dizko*) ‘dizkio’ gisakoak nagusitzen hasten dira. Aukera bat izan daiteke pentsatzea **eradun* oinarrian *-i(r)au-* > *-iu-* > *-io-* bilakabidea gertatu zela (Aritzimuño, *apud* Lakarra 2011: 197), eta hortaz, *diozka* gisako adizkiak ere **eradun* oinarrikoak direla:

- (1) D-IO-Z-KA-Ø
TAM3-**eradun*-NOR3pl-NORI3sg-NORK3sg

Ildo beretik, hau da, **eradun* oinarriko adizkietan bilakabide fonologikoak gertatu izan zitezkeela onartuta, espero izatekoa da forma zaharrak (*-i(r)au-* erakoak) urrituz joatea eta, pixkanaka, berriak (*-io-* erakoak) nagusitzea. Urolaldeko Azkoitiko Sermoia (1737) testuan, adibidez, *-i(r)au-* duten adizki askorekin batera, *-io-* formako adizkiren bat dago: *Orain bada oec cecusala beregan Virgīnac, ta zor* CIOZCALA ‘zizkiola’ *bere semeari* (1737: 6). Esan bezala, geroago *diozka* ‘dizkio’ gisakoak nagusitu zirela dirudi, XVIII. mendearen bigarren erditik aurrera ez baitago *di(r)au-lzi(r)au-* modukorik Gipuzkoako testuetan:⁶

⁵ Larramendik hori dioen arren, Urolaldeko testuetan ez dugu topatu *di(r)auzkit* ‘dizkit’ gisako [**eradun* + *-zki-*] egituradun adizkirik, *vs.* Gipuzkoako testuetako [**eradun* + *-(t)za-* & *-z-*]. Horri lotuta, gogoan izan behar da Larramendi gramatikagilea dela, eta beraz, haren lanetan ageri diren adizkiak oso kontuz aztertu dira; batez ere, delako adizki bat hark bakarrik dakarrenean, *dirauzkit* kasu.

⁶ Testuetako adizkien adibideak erabili dugun bertsoan ageri den grafia berean eman dira; horregatik, grafia gaurkotuan daude adibide batzuk, baina beste batzuk, aldiz, ez.

1. taula

-io-dun adizkiak (cf. *diozka*) Gipuzkoako testuetan

Urolaldean	AzkSerm (1737): <i>ciozcala</i> (6); OikiaDot (1784): <i>diozcan</i> (21) / <i>ciozcan</i> (25), <i>diozcagu</i> (33); Otaegi (xviii-xix): <i>diozcatzu</i> (344), <i>diozte</i> (274) / <i>ciozten</i> (274), <i>diozque</i> (378) / <i>ciozquen</i> ⁷ (374, 381); AzpEsk (1840): <i>diozcala</i> (19), etab.
Goierrin	OArin (1713): <i>diozcan</i> (156) / <i>ciozcan</i> (19); GoiPlat (xviii): <i>ciozcaten</i> (5); Izt (1824): <i>diozca</i> (67), <i>diozcaten</i> (48) / <i>ciozcatenac</i> ⁸ (5); Lardiz (TZ eta TB, 1855): <i>ziozkan</i> , <i>ziozkatzen</i> , <i>diozkazute</i> , etab.
Tolosaldean	Iraz (1739): <i>diozcatzu</i> (27); Ubill (1785): <i>ciozten</i> (32), <i>ciozcan</i> (17), <i>ciozquenac</i> (33); AgirAst (1803): <i>diozcat</i> (23), <i>diozca</i> (214), <i>diozcagu</i> (261), <i>diozcatzu</i> (68), etab.
Beterrin	Lubieta (1728): <i>diozcatt</i> (6) / <i>niozcan</i> (245), <i>diozca</i> (240); Kardab (1744): <i>ziozkanak</i> (3), <i>diozkatzula</i> (4), <i>ziozkatzen</i> (14); Lariz (1773): <i>diozcagu</i> (53), <i>diozcatzu</i> (70); Etxag (xviii-xix): <i>diozkagu</i> (222), etab.

Gainera, *-(r)au-* > *-iu-* > *-io-* bilakabideari jarraituta, *-iau-* eta *-io-* erako adizkien tarteko forma litzatekeen *-iu-* ere aurkitu da idazkietan, Otxoa Arinen dotrinan (1713), Lasarteko Bertsoetan (1716) eta, batez ere, Irazustaren dotrinan (1739). Hona hemen adibide batzuk: *egin diutzudan* ‘dizkizudan’ (& *dirautzu*; OArin 1713: 145); *jan diuscu* ‘dizkigu’ (LasartBerts 1716: 8. lerroa); *barcatcen diuzcun* ‘dizkigun’ (Iraz 1739: 18), *eman ciuzcun* ‘zizkigun’ (Iraz 1739: 46), *barcatcen diuztegun* ‘dizkiegun’ (Iraz 1739: 6), *eguiten diuztezun* ‘dizkiezun’ (Iraz 1739: 61-62) eta *emango diuzca* ‘dizkio’ (Iraz 1739: 53; & *diozcatzu* ‘dizkiozu’ 27).

Aipatutako datuak aintzat hartuta, Gipuzkoako testuetan bildutako adizkiak zerrendatu eta balizko jarraipen edo norabidea irudikatu dugu; hala, badirudi Ariztimuñok proposatutako hipotesiaren noranzkoa erakusten dutela testuetako zenbait adizkik. Adibidez:⁹

- (2) a. *diuzkat* > *diozkat* ‘dizkiot’
 b. *diuzka* > *diozka(n)* > *dizka* ‘dizkio’
 c. *diuztazu(la)* > *diztazu(la)* ‘dizkidazu(la)’

⁷ “Haiei” nahiz “hari” datiboa izan daiteke: *Icusten cituan Jesusec lurreco gendeac, baita berac eguiten cituen ta besteai eraguiten* CIOZQUEN ‘zizkieten’ *gauzac ere* (Otaegi xviii-xix: 374), vs. *Naaman sorayo edo leprosoari bere morroiac esan* CIOZQUEN ‘zizkieten’ *itz amoriotsuac esatearequin* (Otaegi xviii-xix: 381).

⁸ Lehenaldiko *ciozcaten* adizkiak “haiei” datiboa dela dirudi: *joco cituzten soñu anciña anciñaco chit particularrac [...] guciac jostaqueta oni egoquidatcen zaiozcanac eta mendietan lenago abelgorri oei beren zainac sarritan jo oi* CIOZCATENAC ‘zizkietenak’ (Izt 1824: 5); aitzitik, orainaldiko *diozcate* adizkiak “hari” datiboa dirudi: *Ghilibituari eraguiten* DIOZCATEN ‘dizkieten’ *arrigarzico gauza aundi aundi oriec dirade fusac, semi fusac, escala diatonicoac* (Izt 1824: 48), vs. Otaegiren “haiei” datiboko *diozcate* eta “hari” datiboko *ciozcaten*: *An condenatu bacoitzac bere burua ta besteac icusico ditu orrelaco pena genero gucietan betico. An deabruac burutic eta beguetatic sartuco* DIOZCATE ‘dizkie’ *burni gorizco lanzac eta* (xviii-xix: 390); *Ezarri zuen* [‘zuten’, vs. *zuan* ‘zuen’] *gurutzearen ganean, iltze gogorraquin onac ta escuac josi* CIOZCATEN ‘zizkieten’ (xviii-xix: 312). Beraz, *diozcatel* *ciozcaten* “hari” nahiz “haiei” izan zitezkeen. Gainera, egiletik egilera ez ezik, egile beraren testuan ere adiera ezberdina dute: batzuetan, *-ka-te-* da morfemen banaketa “hari-haiek”, eta beste batzuetan *-kate* osorik “haiei” datibo morfema da.

⁹ Adizkien norabidea argiago ikus dadin, ez dugu erreferentziarik eman, baina adizki guztiak aztertutako Gipuzkoako testuetan bildutakoak dira.

- d. *di(r)auztan* > *diuzta(la)* > *diztan* ‘dizkidan’
 e. *di(r)autzut* > *diutzudan* ‘dizkizut/dizkizudan’
 f. *di(r)auzku(n)* > *diuzku(n)* > *dizku(n)* ‘dizkigu(n)’
 g. *diuztezu(n)* > *diztetzu(n)* ‘dizkiezu(n)’
 h. *diaustegu(n)* > *diuztegu(n)* ‘dizkiegu(n)’

Adibide horiekin ikus daiteke, hain zuzen, **eradun* oinarriak bilakabideak jasan zituela. Gainera, autore berak forma zahar nahiz berriak ere erabiltzen ditu zenbaitetan: Otxoa Arin (1713) dugu, esate baterako, horren adibide: *dirautzut* (145) ‘dizkizut’ & *diutzudan* (145) ‘dizkizudan’ biak ditu; baita *-io-dun diozcan* (156) ‘dizkion’ / *ciozcan* (19) ‘zizkion’ ere. Irazustak (1739) ere *diuzca* (53) ‘dizkio’ & *diozcatzu* (27) ‘dizkiozu’ ditu. Honenbestez, esan daiteke balitekeela **eradun* oinarriko adizkietan *-iu-* > *-io-* disimilazioa gertatu izana, *diozka* gisakoak *diuzka* gisakoetatik urrun ez daudela aintzat hartuta.

2.1.2. di(r)auzka > diozka *monoptongazioa*

Testuetan bildutako adizkien jarraipen edo norabidea irudikatu dugunean, adizkiak modu sistematikoan bildu ditugu, baina esan beharra dago Gipuzkoako eskualde guztietan ez direla ageri adizki horiek guztiak. Hori dela eta, eskualde guztietan ez da hain garbi ikusten **eradun* oinarriko adizkien bilakaera *-i(r)au-* > *-iu-* > *-io-* izan zitekeenik. Gainera, forma zahar eta berriagotzat hartu ditugun horiek ez dira eskualde guztietan garai berean ageri; esate baterako, Goierri *diutzudan* (145) ‘dizkizudan’ dago 1713an (OArin), baina Urolaldean 1737an oraindik *diauzcu* (2) ‘dizkigu’ edo *diauztan* (11) ‘dizkidan’ adizki luzeagoak ageri dira (AzkSerm); Tolosaldean 1739an *diuzca* (53) ‘dizkio’ dakar Irazustak, baina garai bertsuan *dirauzanac* (10) ‘dizkionak’ ageri da Azpeitiko altzagatarren gutunetan (c. 1738). Beterrin ere *diuscu* (8. lerroa) ‘dizkigu’ gisakoak 1716rako jada bazirela erakusten dute Lasar-teko bertsoek, Urolaldean ez bezala:

2. taula

**eradun* oinarriko adizkiak Gipuzkoako testuetan, eskualdearen eta urtearen arabera

Urolaldea	Goierri	Tolosaldea	Beterrin
1614: <i>dirauze</i>	1713: <i>diutzudan</i> (& <i>dirautzut</i> , <i>dirautza</i> , etab.)		1716: <i>diuscu</i>
1737: <i>diauzcu</i> , <i>diauzten</i> , <i>diauztan</i>			
c. 1738: <i>dirauzanac</i>		1739: <i>diuzcun</i> , <i>ciuzcun</i> , <i>diuztegun</i> , <i>diuzca</i> , etab.	
xviii: <i>diaustegun</i> , <i>diauzcazu</i> , <i>ciauzcan</i> , etab.			

Are gehiago, eskualdez eskualde begiratuta, Beterrin, Tolosaldean eta Goierrin bai, baina Urolaldean, adibidez, ez dugu *-iu-*dun adizkirik aurkitu; *-i(r)au-* edo *-io-*erakoak ageri dira bertan, baina ez bi forma horien tarteko *-iu-*. Jarraian ageri den taulan bildu ditugu Urolaldeko testuetan aurkitu ditugun eta **eradun* oinarrikoak diren edo izan daitezkeen zenbait adizki:¹⁰

3. taula

**eradun* oinarrikoak izan daitezkeen adizkiak Urolaldeko testuetan

SumBrev (1614)	<i>dirauze</i> (17)
AzkSerm (1737)	<i>diauzcu</i> (2), <i>diauztan</i> (11), <i>diauzten</i> (11), <i>ciauzcan</i> (13) <i>ciozcala</i> (6)
AzpGut (c. 1738)	<i>dirauzanac</i> (10)
LoiolaDot (xviii)	<i>diauzcazu</i> (17), <i>diauzcun</i> (8), <i>diaustegun</i> (16), <i>diaustela</i> (38)
OikiaDot (1784)	<i>diozcan</i> (21), <i>diozcagu</i> (33), <i>diozcat</i> (44)
Otaegi (xviii-xix)	<i>diozcat</i> (310), <i>diozcatzu</i> (299), <i>diozca</i> (337) / <i>ciozcan</i> (353), <i>diozcagu</i> (320), <i>diozque</i> (281) / <i>ciozquen</i> (281), <i>diozcate</i> (364) / <i>ciozcaten</i> (301), <i>diozte</i> (237) / <i>ciozten</i> (274), <i>dioztecenac</i> (338)
AzpEsk (1840)	<i>diozcala</i> (19)

Errealitate hori aintzat hartuta, eta *-io-*dun adizkiak **eradun* oinarrikoak direla pentsatuta, beharbada, baliteke Urolaldean *-iu-* > *-io-* disimilazioaren orde, *-iaiu-* > *-io-* monoptongazioa gertatu izana. Gainera, kontuan hartu behar da beste eskualdeetan ere *-iu-*dun adizkiak ez direla testu askotan ageri, eta agerraldi gehienak autore berarenak direla; Irazusta alkizarrarenak, hain zuzen. Lekukotasun horretatik kanpo, *-iu-*dun adizkiak gutxi batzuk dira Gipuzkoako testuetan (cf. OArin *diutzu-dan* eta LasartBerts *diuscu*). Egia da lekukotasun gutxi horiek adierazgarri diruditela, Ordizia eta Lasarte elkarrengandik gertu ez egonagatik, Oria ibaiaren arroan baitaude bi herriak; aitzitik, esan bezala, mendiz bestaldeko Urola eskualdean ez dira ageri.¹¹

Nolanahi ere, adizki batzuk Urolan ez ezik, beste eskualdeetan ere ez dira aurkitu: esate baterako, “hari” datiboko *dirauzkagu* ‘dizkiogu’, *dirauzkazu* ‘dizkiozu’ eta

¹⁰ Zerrendan ez dira sartu Urolaldeko *GabS* (1762), *BorrB* (1764) eta *GTour* (1772) testuak, horietan *dizkaldizko* ‘dizkio’ gisakoak ageri direlako; § 3n jardungo dugu adizki horiez.

¹¹ Adibideren bat aurkitu da Itziarko Andramariaren omenezko liburuan: *cerren zere Seme Jaunac comunicatu* ZIUTZUN ‘zizkizun’ *gracia andi oec, eta cerren misterio onetan eracutsi* ZIÑUZCUN ‘zenizkigun’ (< **ziniuzkun*) *virtute andiac* (1790 [1768]: 22). Dena dela, agerraldi bakar horiekin ezin dezakegu ziurtasunez esan Urolaldean ere honelakoak erabiltzen zirela; izan ere, Zuloagak honako hau dio testu horretan bertan *a + a > ea* erregela ez dela betetzen dioenean: “Aldazabalen 1768ko liburuan zein Ama Birjinaren omenezko bertso eta kantetan (ItziarBerts, ItziarKant) ez da erregela betetzen, dirudienez testu batzuk eta bestetzuk erdialderagoko (Beterriko) euskarara begira idatzi zirelako, ez Itziarren/Deban erregelarik ez zelako” (2019: 227). Agian, arrazoi bera egon daiteke gure gaiari dagokionez ere; aipatu dugunez, *-iu-* erako adizkiak Oria ibaiaren arroan aurkitu baititugu, besteak beste, Beterri aldeko Lasarteko Bertsoetan (1716).

zirauzkan ‘zizkion’ adizkiei dagokienez, ez ditugu **diuzkagu*, **diuzkazu* eta **ziuzkan* formak topatu, ezta *-iu-* dun adizkiak badiren inguruan ere. Bai, ordea, *diozkagu* ‘dizkiogu’, *diozkazu* ‘dizkiozu’ (*-iu-* ugarien duen Irazustak (1739) ere *diozcatzu*) eta *ziozkan* ‘zizkion’. Delako adizkiok testuetan ez aurkitzeak, noski, beti ez du frogatzen horrelakorik ez zegoela; baina Euskal Klasikoen Corpusean (Euskara Institutua 2013; hemendik aurrera EKC) bilaketa eginda ere ez dago (ia) agerraldirik. Salbuespen bakarra da *ziuzkan* ‘zizkion’ adizkiaren xx. mendeko agerraldi bat, Pierre Lhanderena: *zan bezelakoaz beste bat izango balitz, laixter Flamendarraren gogoeta tzarrak Yolandanren aitari salatuko ZIUZKAN*. Honekin esan nahi duguna da ditugun datuekin, behintzat, ezin daitekeela ziurtatu **eradun* oinarriko *-i(r)au-* guztiak *-iu-* bilakatu zirela, eta ondoren *-io-*, nahiz eta adizki batzuetan bilakabide hori egon zitekeela dirudien.

Hori horrela izanik, behartu samarra izan daiteke adizki batzuetan *-iu-* > *-io-* disimilazioa (*-iau-* > *-iu-* sinkopa bitarte; cf. *diuzkat* > *diozkat*; *diuzka* > *diozka*), eta beste adizki batzuetan, aldiz, *-iau-* > *-io-* monoptongazioa (cf. *ziauzkan* > *ziozkala*) gertatu zela defendatzea. Izan ere, ikertzaileak datuetatik teoriara eraiki behar du hipotesia, eta ez eraiki duen teoriara datuak *ad hoc* egokitzen eta interpretatzen saiatu, datuok komeni zaizkion erara interpretatuz. Horregatik, beste aukera bat izan daiteke pentsatzea *-iu-* dun adizkiak direla **eradun* oinarriaren azken hondarrak, eta *-io-* erako adizkiak, aldiz, Gipuzkoan osagarri pluraldun adizki tripertsonaletan **nin* erroa erabiltzen hasi zen garaiko lehen agerraldiak.

2.2. Bigarren hipotesia: **nin* erroko adizkiak izatea

2.2.1. *dio* → *diozka*

Gipuzkoako testu zenbaitek NOR-NORI-NORK sailean osagarri singularrarekin *dio* eta pluralarekin *diozka* ‘dizkio’ formak dituzte. Hala, beste aukera bat izan daiteke pentsatzea *-z-* pluralgilea eta *-ka-* “hari” datibo morfema, biak batera, pluralgile oso gisa interpretatu zirela: *dio* → *diozka* (*dio* + *-zka-*):

- (3) D-I-O-ZKA-Ø
TAM3-**nin*-NORI3sg-NOR3pl-NORK3sg

Lehenago esan bezala, hipotesi hau onartzeak esan nahiko luke xviii. menderako Gipuzkoan NOR-NORI-NORK saileko osagarri pluraldun adizkietan **nin* erroa ere erabiltzen zela (*ante quem* OArin 1713). Aukera hau ziurtatzeko edo baztertzeko asmoz, testuek eskaintzen dizkiguten datuak aztertuko ditugu jarraian.

Alde batetik, osagarri pluraldun adizkiei erreparatuta, badirudi *-io-* 3. pertsona datiboarekin bakarrik ageri dela; batez ere, “hari” singular datiboarekin, baina Otaegi Beizamakoak (xviii-xix) “haiei” datiboko *diozte* ‘dizkie’ eta *ciozten* ‘zizkien’ adizkiak ere badakartza (cf. Gipuzkoako hizkera askotako *dio(t)e* ‘die’):

- (4) a. *Au bera eguiten du demonio animen lapurrac, cenec animac ostu ta infernura eramateagatic ichitzen DIOZTEN aoac pecatuac confesatu ez ditzaten* (Otaegi xviii-xix: 283)
b. *Orobat David Erreguec barcatu CIOZTEN bidebagueac Sauli, Absalon bere semeari ta Semei gaiztoari* (Otaegi xviii-xix: 337)

Bada, *-io-* erako adizkiak **eradun* oinarriak izandako aldaketa fonologikoen ondorio balira, berrikuntza 3. pertsona datibodun adizkietan ez ezik, 1. eta 2. pertsona datibodunetan ere gertatzea esperoko genuke; are gehiago, *diozka* gisako adizkiek testu idatzietan duten hedadura aintzat hartuta. Ez dago, ordea, **dioztan* ‘dizkidan’, **diozku* ‘dizkigu’, **dioztzu* ‘dizkizu’ eta **dioztue* ‘dizkizue’ gisako adizkirik (vs. *di(r)auztan* & *diztan*, *dirauzku* & *dizku*, etab.). Dena dela, kontuan hartu behar da berrikuntzak 3. pertsonan gertatu ohi direla eta, aitzitik, 1. eta 2. pertsonen ezaugarri zaharrei eutsi ohi dietela.¹² Alde horretatik, baliteke *-iu-* > *-io-* disimilazioa edo *-i(r)au-* > *-io-* monoptongazioa 3. pertsona datiboan gertatu, eta berrikuntza bertan amaitzea, beste datibo pertsonetara hedatu gabe.

Alabaina, arrazoi gehiago ere badaude *diozka* gisakoak **nin* errokoak izan daitezkeela pentsatzeko. Izan ere, testuetan aurkitutako adizkien balizko jarraipen edo norabidea proposatu dugunean, aipatu dugu *-io-* erako adizkien ondoan adiera bereko *-i(r)au-* edo *-iu-* formadun aldaerak ere aurkitu ditugula, eta hortaz, **eradun* oinarritik eratorriak izan daitezkeela —dela asimilazioz edo dela monoptongazioz—. Hain zuzen, *-iu-* erako aldaerarik ez duten adizkien kasuan, monoptongazioa gertatu ahal izan zela proposatu dugu. Haatik, esan beharra dago proposamen horrek ere ez dituela **eradun*-en aldeko hipotesiak izan ditzakeen ahulguneak guztiz konpontzen; adizki batzuetan *-iu-* erako adizkiak ez ezik, ustezko jatorrizko *-i(r)au-*-dun adizkiak ere falta baitzaizkigu. Besteak beste, honako adizki hauetan:

- (5) a. *diozka* ‘dizkio’ < *diuzka* (Irazustarena agerraldi bakarra) < **dirauzka*¹³
- b. *diozke* & *diozkate*¹⁴ ‘dizkiote’ < **diuzk(a)e* & **diuzkate* < **dirauzk(a)e* & **dirauzkate*
- c. *ziozken*¹⁵ & *ziozkaten*¹⁶ ‘zizkieten’ < **ziuzk(a)en* & **ziuzkaten* < **zirauzk(a)en* & **zirauzkaten*
- d. *ziozten* (& *ziezten*) ‘zizkien’ < **ziuzten* < **zirauzten*

Egia da ‘dizkiote’, ‘zizkieten’ eta ‘zizkien’ adizkiei dagokienez, ez dugula adiera horretako adizkiren bat eskatzen duen testuingururik topatu XVIII. mendearen bigarren erdia baino lehenagoko testuetan; hots, **eradun* oinarriak irauten zuela dakigun garaian.¹⁷ Beraz, ezin dezakegu ziurtatu aztertutako testuetan aurkitu ez izanagatik adizki

¹² Reguerok (2019) honako hau dio **nin* erroa erdiguneko berrikuntzat hartzeko arrazoiak eman dituenean: “Ez dago arazorik pentsatzeko hirugarren pertsona dela berritu dena; izan ere, hizkuntza askotan hirugarren pertsonak aldaketak jasaten ditu; aitzitik, lehen eta bigarren pertsonan ez da aldaketarik egoten” (Mańczak 1957: 301-312, *apud* Reguero 2019: 446).

¹³ Orainaldiko “hari” datibodun adizkietan [**eradun* + -z-] egitura bildu da 1. eta 2. pertsona ergatiboekin —cf. *dirauzkagun* eta *diauzkazu*—, baina ez, aldiz, ergatibo nahiz datiboa 3. pertsona direlarik —cf. orainaldiko *dirautzanak* baina **dirauzka*, vs. lehenaldiko *zirauzkan*—. Egia da Irazustak *diuzka* ‘dizkio’ dakarrela (1739: 53), eta beraz, baliteke **di(r)auzka* osoagoa ere inoiz egon izana; dena dela, aipatu dugu Irazusta alkizarraren testuan *-iu-* erako adizkiak beste idazkietan baino ugariago ageri direla. Ez dirudi, oro har, *-iu-* erako adizkiak Irazustak islatu bezain hedatuta zeudenik Gipuzkoan.

¹⁴ Baina ‘dizkie’ ere izan daiteke; cf. LarmEIV (1729) eta Otaegi (xviii-xix). Ikus 8. oin-oharra.

¹⁵ Baina ‘zizkieten’ ere izan daiteke; cf. Otaegi (xviii-xix). Ikus 7. oin-oharra.

¹⁶ Baina ‘zizkien’ ere izan daiteke, cf. LarmEIV (1729); eta ‘zizkieten’ ere bai, cf. Izt (1824). Ikus 8. oin-oharra.

¹⁷ Azkoitiko Sermoian ageri den *diauzten* adizkiak ‘dizkieten’ dirudi —Lakarrak ‘dizkidaten’ gisa dakarren arren (1985: 257)—: *daguigun [negar] gueure culpa itsusiagatic, ceñac Virgiñari ematen DIAUZ-*

horiek bazeuden, edo benetan ez ziren existitzen. Esate baterako, “hark-haiei-haiek” testuinguruan *-tza-* pluralgiledun *dirautze* ‘dizkie’ adizkiarekin batera, *-z-* pluralgiledun *diaustela* ‘dizkiela’ ere jaso dugu orainaldian; baina iraganeko **zirauzten* ‘zizkien’ adizkia ez dugu topatu, adizki hori eskatuko lukeen testuingururik aurkitu ez dugulako.

Aldiz, “hark-hari-haiek” testuinguruan, adibidez, iraganeko *zirauzkan* ‘zizkion’ bildu dugu, baina orainaldian, berriz, *-tza-* pluralgiledun *dirautza* ‘dizkio’, eta ez **dirauzka*; era berean, *-tza* pluralgiledun **zirautzan* erakorik ere ez dago iraganaldian, *zirauzkan* baizik (cf. OArin 1713). Honenbestez, azken adibide honek erakus dezake orainaldiko eta iraganaldiko adizkien artean aldeak egon daitezkeela, eta bata izateak ez duela bestea izatea ziurtatzen. Hortaz, momentuz, esan daitekeena da adizki batzuetan *-i(ra)u-* erako jatorrizko aldaera zaharrak falta zaizkigula *-io-*dun adizkiak **eradun* oinarrikoak direla ziurtasunez frogatu ahal izateko.

2.2.2. die → diezte

Orain arte esandakoaz gain, **nin* erroaren hipotesiaren alde egitera garamatza beste datu batek ere. Izan ere, *-io-* 3. pertsona datiboarekin ageri dela esan badugu ere —nagusiki “hari” datiboarekin, baina *diozten/ziozten* adizkiek ‘dizkien/zizkien’ adiera ere izan dezakete—, “haiei” datiboko adizki batzuetan *-ie-* ere badago: *dieztegun* ‘dizkiegun’ (OikiaDot 1784: 3; & *dizten* ‘dizkien’), *dieztetzu* ‘dizkiezu’ (Otaegi XVIII-XIX: 315; & *diztetzun*); *diezte* ‘dizkie’ (Otaegi XVIII-XIX: 274; & *dizten*) | *ciez-ten* ‘zizkien’ (Otaegi XVIII-XIX: 300; & *cizten*), etab. XVIII-XIX. mendeetako testuetan ageri dira gisa horretako adizkiak Gipuzkoan; hala nola, Lariz (1773), Oikiako dotrina (1784), Ubillos (1785), Agirre Asteasukoa (1803), Lardizabal (1855) eta Otaegi Beizamakoaren (XVIII-XIX) testuetan.

Hori horrela izanik, eta aurretik esandakoa aintzat hartuta, zaila da 3. pertsona datiboko adizki horiek guztiak **eradun* oinarrikotzat hartzea, *-i(r)au-*k beharbada *-io-* eman bailezake, baina ez *-io-* (*diozka* ‘dizkio’) & *-ie-* (*diezte* ‘dizkie’) aldi berean. Baliteke *di(r)auzten* > *diuzte* (> *diozte*) ‘dizkie(n)’ adizkitik abiatu eta, ondoren, “haiei” datiboko *-te-* morfemak eraginda, *diuzte* (> *diozte*) > *diezte* asimilazioa gertatu izana. Baina horrek, berriz ere, **eradun* oinarriko teoriara datuak *ad hoc* egokitu eta interpretatu izanaren kutsua hartzen du.

Dena dela, azken hipotesi hau litekeena den ala ez jakiteko, Gipuzkoako testuetan **eradun* oinarrikoak diren “haiei” datiboko adizkiak bilatu ditugu: *-tza-* pluralgiledun *dirauze* ‘dizkie’ adizkiarekin batera (< **dirau(t)zae*; *SumBrev* 1614: 17. agindua), *-z-* pluralgiledun *diaustela* (38) ‘dizkiela’ & *diaustegun* (16) ‘dizkiegun’ adizkien agerraldi bana aurkitu dugu Loiolako dotrinan (XVIII);¹⁸ *diuztegun* (6)

TEN *naibagueric andienac* (1737: 11). Aldiz, Urolaldeko LoiolaDot (XVIII: 38)-n aurkitu dugun *diaustela* adizkiak ‘dizkiela’ adiera du. Bada, sermoiaz gain, Urolaldeko testuetan ‘dizkieten’ adizkiaren beste agerraldirik topatu ez dugunez, eta Azkoitiko Sermoia Larramendi andoaindarrak idatzitako testua dela aintzat hartuta, ez dugu uste Urolaldean *diauzten* adizkiak ‘dizkieten’ adiera (ere) izan zezakeela ziur esan dezakegunik. Izan ere, *diauzten* adizkiak ‘dizkieten’ adiera izateko *-te* 3. pertsona plural ergatiboko morfematzat hartu beharko genuke, eta ez “haiei” datibo morfematzat, *diaustela* ‘dizkiela’ adizkian bezala —cf. Urolaldeko “haiek” ergatiboko *-e* morfema eta “haiei” datiboko *-te-* (& *-k(o)e-*)—.

¹⁸ Azkoitiko Sermoian (1737) ere ageri da *diauzten*, baina, 17. oin-oharreen esan bezala, “hari” datiboko ‘dizkieten’ dirudi.

‘dizkiegun’ eta *diuztezun* (61-62) ‘dizkiezun’, berriz, Irazustaren testuan (1739). Esan beharra dago, ordea, berriz ere Irazustarenak direla *-iu-* erako adizkien agerrialdi bakarrak, EKCn bilaketa eginda ere ez baita emaitzarik jaso. Lehenago esan bezala, iraganeko *ziozten & ziezten* ‘zizkien’ adizkiak **eradun*-etik azaldu ahal izateko behar dugun **zirauzten* ez dugu topatu, ezta **ziuzten* ere Gipuzkoan, ez testuetan eta ez EKCn.¹⁹ Hortaz, “hari” nahiz “haiei” datibodun adizkiak aintzat hartuta, honako datu hauek ditugu:

4. taula

Gipuzkoako testuetan bildutako *-io-* & *-ie-* *-dun* adizkiak eta adizki horien **eradun* oinarriko ustezko jatorrizko formak

Testuetan aurkitutako adizkiak	<i>*eradun</i> oinarriko ustezko jatorrizko formak
<i>diozte & diezte</i> ‘dizkie’	<i>diaustela</i> (& <i>dirauze</i>)
<i>ziozten & ziezten</i> ‘zizkien’	<i>*zirauzten</i>
<i>diozka</i> ‘dizkio’	<i>*dirauzka</i> (<i>diuzka</i> Iraz-en agerrialdi bat)
<i>diozke & diozkate</i> ‘dizkiote’	<i>*dirauzk(a)e</i> & <i>*dirauzkate</i>
<i>ziozken & ziozkaten</i> ‘zizkioten’	<i>*zirauzk(a)en</i> & <i>*zirauzkaten</i>

Esan daiteke, beraz, ditugun datuekin zaila dela testuetan ageri diren adizki horiek guztiak **eradun* oinarritik eratortzea. Aldiz, erraz azal litezke adizkiok NOR-NORI-NORKEKO *-io-* & *-ie-* erako adizkietan **eradun* oinarria ez, baizik eta **nin* erroa dagoela pentsatuta; **nin* erroko *-i-* eta “hari” datiboko *-o-* (*d-i-o-Ø*) eta “haiei” datiboko *-e-* morfemak (*d-i-e-Ø*), hain zuzen (*vs. *eradun* oinarriko *d-io-z-ka-Ø*). Era berean, *diozka & diezte* adizkietako *-zka-* eta *-zte-* [pluralgile + datibo morfema] egituraz osatutako pluralgiletzat hartuko genituzke; “hari” datiboarekin *-z-ka-* > *-zka-* interpretatuta, eta “haiei” datiboarekin *-z-te-* > *-zte-*:

- (6) a. D-I-O-ZKA-Ø
TAM3-**nin*-NORI3sg-NOR3pl-NORK3sg
b. D-I-E-ZTE-Ø
TAM3-**nin*-NORI3pl-NOR3pl-NORK3sg

Egia da Gipuzkoako testuetan²⁰ datibo morfemak osagarriaren pluralgilearen ondoren ageri ohi direla (cf. *diuztegun & diztegun* ‘dizkiegun’), eta ez aurretik (Ariztimuño 2016: 32), aurreko adizki horietan ageri den moduan. Haatik, nola Ariztimuño (2016: 32), hala Reguerok (2019: 210) adierazi bezala, Tolosalde ondoko Areson bada horrela eraturako adizkiren bat **nin* erroarekin; cf. *diezcun* ‘dizkiegun’. Beraz, badirudi “datibo morfema-pluralgile” hurrenkera ez dela ezinezkoa **nin* erroa-

¹⁹ EKCn bilaketa eginda *ziuzten* adizkiaren bost agerrialdi ageri dira, Lapurdikoak guztiak, eta ez dira ‘zizkien’ adierakoak, NOR-NORKEKO ‘zituzten’ adierakoak baizik.

²⁰ Baita Nafarroa Garaiko, Lapurdiko eta Nafarroa Behereko testuetan ere (Ariztimuño 2016).

rekin (*vs.* **eradun* oinarriko ***d-irau-o-tza-Ø* ‘dizkio’, ***d-irau-gu-tza-Ø* ‘dizkigu’). Baliteke, hortaz, Aresoko adizki horren egitura bera izatea Gipuzkoako testuetan aurkitu ditugun *diozka* ‘dizkio’ & *diezte* ‘dizkie’ adizkiek.

2.2.3. NOR-NORI saileko zaiozka & zaiezte

Hipotesi honetan defendatu bezala *-zka-* & *-zte-* egiturak pluralgile oso moduan interpretatu izan baziren, orain arte aipatutako adizkietan ez ezik, pluralgile horiek adizki gehiagotan ere topatzea esperoko genuke. Bada, NOR-NORI saileko adizkietan ere badago horrela eratua dirudien adibideren bat Gipuzkoako testuetan: *zaiol zaiozka* ‘zaizkio’ & *zaiel/zaiezte* ‘zaizkie’. Urolaldean, esate baterako, ez da *zaiozka* & *zaiezte* bezalako adizkirik topatu NOR-NORIN, ezta NOR-NORI-NORKEN *diozka* & *diezte* gisako adizkiak nahiko ugari diren Urolaldeko testuetan ere. Horien ordeztan, *zaizka* ‘zaizkio’ & *zaizte* ‘zaizkie’ gisakoak ageri dira (cf. OikiaDot 1784 eta Otaegi XVIII-XIX). Aldiz, Goierriko, Tolosaldeko nahiz Beterriko testu batzuetan badira adibideak; hona hemen horietako batzuk:

- (7) a. *eta onembestez barcatcen ZAIOZCA* ‘zaizkio’ *guciac Sacramentu orren virtutez* (OArin 1713: 75)
- b. *cergatic ofensa gustocoaq ala ere animari tocacen ZAIOZCA* ‘zaizkio’ (Lubietta 1728: 235)
- c. *G. Nola ofrecitu GUINZAIOZCAN* ‘gintzaizkion’ *orduan? E. Gure bioz guciarequin bera servitzera, deabruaren lan guciatz errenunciaturic* (Lariz 1773: 74)
- d. *baldin aiec bear bezala eta zucenquiro arratzaren otsarequin adierazotcen BAZAIOZCA* ‘bazaizkio’ (Izt 1824: 48)
- e. *auzpez jarri ZITZAIOZKAN* ‘zitzaizkion’ *eta urrea, inzensua eta mirra eskeñi ziozkaten* (Lardiz TB 1855: 4)
- f. *orduan begiak argitu ZITZAEZTEN* ‘zitzaizkien’ *eta Jauna ezagutu zuten, eta ezkutatu zitzaien* (Lardiz TB 1855: 61)

NOR-NORI-NORK saileko *diozka*-ren kasuan **eradun* edo **nin* errokoa den erabakitzea zalantzarria izan badaiteke ere, NOR-NORIKO *zaiozka* argi dago izan erroa baino ezin dela izan, eta hortaz, badirudi *zaio* > *zaiozka* ‘zaizkio’ & *zaie* > *zaiezte* ‘zaizkie’ bezalako bilakabideren bat egon zela adizki horietan. Gainera, Gipuzkoako testu idatzietan *-zka-* XVIII. mendearen bigarren erditik aurrera ugartzen bada ere, badirudi XVIII. mende hasierako jada bazegoela; horren lekuko da Otxoa Arinen dotrina (1713): NOR-NORI-NORKEKO *diozcan/ciozcan* adizkiekin batera, NOR-NORIKO *zayo* dauka NOR singularrekin, eta *zaiozca* NOR pluralarekin (& *zaizcal/citzaizcan*, *zaizcol/citzaizcon* ‘zaizkio/zitzaizkion’); cf. P. Altuna (1992: 578), Aranburu *et alii* (1999: 99).

2.3. Datibodun adizkietako analogiak

Orain arte esandakoa aintzat hartuta, esan daiteke **nin* hipotesiaren alde egiteko hainbat arrazoi daudela. Ikusi dugu, gainera, hipotesi horretan proposatutako *-zka-* eta *-zte-* pluralgileak datibodun adizkietan ageri direla; nola NOR-NORI-NORKEN, hala

NOR-NORIN. Baina non dute jatorria pluralgile horiek, NOR-NORI-NORKEKO *diozka* & *diezte* adizkietan ala NOR-NORIKO *zaiozka* & *zaiezte* adizkietan? Edo beste modu batera esanda, zein sailetan interpretatu dira lehendabizikoz pluralgile oso moduan? Ba ote liteke iragangaitz datibodunetako *zaiozka* & *zaiezte*-ren analogiaz, geroago, *diozka* & *diezte* triperpsonaletara hedatzea pluralgileak? Edo alderantziz gertatu da, hau da, *diozka* & *diezte*-tik *zaiozka* & *zaiezte*-ra? EKCn begiratuta, *diozka* & *diezte*-ren agerraldiak ugari dira, *zaiozka* & *zaiezte*-renak, ostera, gutxiago, eta batzuek eta besteek garai beretsuan dute lehen agerraldia.²¹

5. taula

NOR-NORI-NORKEKO *diozka* & *diezte*
eta NOR-NORIKO *zaiozka* & *zaiezte* adizkien emaitzak EKCn bilaketa eginda

<i>diozka</i> 'dizkio' (521 agerraldi):	xviii-1	xviii-2	xix-1	xix-2	xx-1	xx-2
	44	151	48	206	49	23
bizkaiera (15); gipuzkera (325); lapurtera (180); goi nafarrera (1) Gipuzkoako lekukotasunen artean: Iraz, Kardab, Ubill, AgirAst, Izt, Lardiz						
<i>diezte</i> 'dizkie' (129 agerraldi):	xviii-1	xviii-2	xix-1	xix-2	xx-1	
	9	47	18	49	6	
gipuzkera (125); goi nafarrera (4) Gipuzkoako lekukotasunen artean: Kardab, AgirAst, Izt, Lardiz						
<i>zaiozka</i> 'zaizkio' (67 agerraldi):	xviii-1	xviii-2	xix-1	xix-2	xx-1	
	1	0	22	42	2	
gipuzkera (61); lapurtera (6) Gipuzkoako lekukotasunen artean: OArin, Izt, Lardiz						
<i>zaiezte</i> 'zaizkie' (13 agerraldi):	xviii-2	xix-1				
	1	12				
gipuzkera (13) Gipuzkoako lekukotasunen artean: Lardiz, Kardab						

²¹ Bilaketa egitean, *diozka* & *diezte* eta *zaiozka* & *zaiezte* adizkiak osorik begiratu ditugu; hau da, jarraian aurkezten diren datuak adizki horien agerraldiak baizik ez dira, eta ez dira kontuan hartu atzizkiren bat dutenak (cf. OArin 1713: *diozcan*); era berean, ezta "hark" ez den beste pertsona ergatibo bat dutenak ere. Beraz, pentsa daiteke, berez, adizki bakoitzaren agerraldiak hemen erakutsi baino gehiago direla. Azken finean, ikuspegi orokorra eskaintzea da oraingo gure asmoa, eta ez adizki bakoitzaren kopuru zehatzak erakustea.

Hala ere, NOR-NORI-NORKEKO *diozka* & *diezte* gehiago izanagatik, ezin esan daiteke ziurtasunez zaharrago direnik, bi sailetakoa adizkien lehen agerraldiak XVIII. mendearen lehen erdikoak baitira. Izatekotan, esan daiteke denboraren aldetik ez, baina kopuruaren aldetik nagusi direnez, *diozka* & *diezte*-tik *zaiozka* & *zaietze*-ra heda zitezkeela ustezko pluralgile horiek; hau da, adizki tripertsonaletatik iragan-gaitz datibodunetara. Hipotesi beraren alde egitera bultza gaitzakete beste datu hauek ere:

6. taula

NOR-NORIKO *zaietza* eta *zaiozka* adizkien emaitzak EKCn bilaketa eginda

<i>zaietza</i> 'zaietza' (237 agerraldi):	xvi	xvii-1	xvii-2	xviii-1	xviii-2	xix-1	xix-2	xx-1	xx-2
	3	3	0	22	54	34	46	74	0
	bizkaiera (18); gipuzkera (212); lapurtera (7)								
	Gipuzkoako lekukotasunen artean: OArin, LarmEIV, Iraz, Kardab, AgirAst, Ubill, Izt								
<i>zaiozka</i> 'zaietza' (67 agerraldi):	xviii-1	xviii-2	xix-1	xix-2	xx-1				
	1	0	22	42	2				
	gipuzkera (61); lapurtera (6)								
	Gipuzkoako lekukotasunen artean: OArin, Izt, Lardiz								

Datu horien arabera, badirudi *zaietza* zaharragoa dela *zaiozka* baino; adibidez, Lapurdin Leizarragak jada badarabil *zaietza* xvi. menderako. Guk aztertutako testuetan ere joera bera ikusi dugu: *zaietza* Otxoa Arinek (1713) jada badauka, baita Iratzustak (1739) ere —ordiziarrak *zaiozka*-rekin batera—. Aldiz, geroagoko Larizek (1773) eta Lardizabalek (1855) *zaiozka* luzeagoa dakarte; hortaz, itxuraz, badirudi *zaietza* > *zaietza* bilakabidea ez dela egiantzekoa, eta *zaietza* baino geroago sortua eta hedatua dela *zaiozka*. Bada, NOR-NORI-NORK saileko adizkiak ugariago direla aintzat hartuta, beharbada, pentsa daiteke *diozka* 'dizkie'-ren analogiaz sortu zela *zaiozka* 'zaietza'.

Are gehiago, bi sailetan, itxura denez, "hari" datibodun adizkiak gehiago dira "haiei" datibodunak baino. Hala, baliteke [pluralgile + datibo morfema] egitura pluralgile osotzat hartzea "hari" datibodun adizkietan gertatu izana lehendabizi (-z-ka- > -zka-); eta ondoren, "haiei" datiboko *diezte* 'dizkie' & *zaietze* 'zaietza' adizkietara hedatzea egitura bera, analogiaz (-z-te- > -zte-). Gainera, datuetan ikus daiteke, batik bat, Gipuzkoan ageri direla -zka- & -zte-dun adizkiok.

Honenbestez, esan bezala, NOR-NORI adizkietako analogiak -zka- pluralgilea egon bazegoela erakusten du, eta beraz, balitekeela *dio* → *diozka* 'dizkie' bilakabidea gertatu izana —are gehiago, **eradun* oinarriko hipotesiaren alde egiteko -i(r)au- nahiz -iu- erako adizkiak falta zaietzagula aintzat hartuta—. Hortaz, zergatik ez pentsatu Gipuzkoan osagarri pluraldun adizki tripertsonaletara **nin* erroa iritsi eta **eradun* ordezkatu berrian, -zka- pluralgilea izan zela erro berriak adizki

batzuetan²² hartu zuen pluralgilea, ondoren, analogiaz, iragangaitz datibodunetara hedatu zela, eta, era berean, egitura beraz eraturako *-zte-* pluralgilea ere sortu zela?

2.4. XX. mendeko ahozko datuak

2.4.1. Oartzun eta Pasaiaiko diozka & diozkate

Ikusi dugunez, Gipuzkoako hainbat eskualdetan aurkitu ditugu *diozka* ‘dizkio’ gisakoak testu idatzietan. Hala ere, Bährek (1926-1935) bildutako adizkiak ikusita, badirudi, ahozkoan, Beterri-Oiartzualde inguruan erabiltzen zirela honelakoak xx. mendean; zehatzago esateko, Pasaia eta Oartzun herrietan:²³

7. taula

Pasaiaiko eta Oartzungo osagarri pluraldun adizki tripertsonalak, datiboa 3. pertsona delarik (Bähr 1926, 1931, 1934)

“hari” datiboa:

diozkat [dizkat ere bai Oartzunen] ‘dizkiot’, *diozka*/dizka ‘dizkiok/dizkion’, *diozka* ‘dizkio’, *diozkagu* ‘dizkiogu’, *diozkazu* ‘dizkiozu’, *diozkatzute* ‘dizkiozue’, *diozkate* ‘dizkiote’ [Pasaia eta Oartzun] (1926: 382)

niozkan ‘nizkion’, *iddozkan* ‘hizkion’, *ziozkan* ‘zizkion’, *geniozkan* ‘genizkion’, *zeniozkan* ‘zenizkion’, *zeniozkatzen* ‘zenizkieten’, *ziozkatzen* ‘zizkieten’ [Pasaia] (1931: 269)

“haiei” datiboa:

diozkatet ‘dizkiet’, *diozkatek*/dizkaten ‘dizkiek/dizkien’, *diozkate* ‘dizkie’, *diozkategu* ‘dizkiegu’, *diozkatezu*²⁴ ‘dizkiezu’, *diozkatzute* ‘dizkiezue’, *diozkate* ‘dizkiete’ (1926: 386)

niozkatzen ‘nizkien’ [ni(o)zkatzen Oartzunen], *iddozkatzen* ‘hizkien’, *ziozkatzen* ‘zizkien’, *geniozkatzen* ‘genizkien’, *zeniozkatzen* ‘zenizkieten’, *ziozkatzen* ‘zizkieten’ [Pasaia] (1934: 67)

Osagarri singularrarekin, berriz, honako adizki hauek jaso zituen bi herri horietan: alde bateretik, “hari” datiboarekin *diddot*, *diddok*/diddon, *diddo*, *diddogu*, *diddozu*, *diddozute* eta *diddote* (Bähr 1926: 382); beste aldetik, “haiei” datiboarekin *diddotet*, *diddotek*/diddoten, *diddote*, *diddotegu*, *diddotezu*, *didd(ot)ezute* [Oartzun] & *diddo(te)zute* [Pasaia] eta *diddote* (386). Honenbestez, esan daiteke *-zka-* morfema gehitzen zaiela osagarri pluraldunei, eta hortaz, hori dela osagarriaren pluralgilea 3. pertsona datibodun adizkietan:²⁵

²² “Hari” datiboko adizkietan, hain zuzen. Izan ere, Leturiaga (2020)-n azaldu bezala, badirudi Urolaldean, esate baterako, *-(t)zi-* & *-(t)xi-* pluralgilea ere bazegoela **nin* erroko beste adizki batzuetan, eta *-zki-* pluralgilea, berriz, Gipuzkoako beste eskualdeetan.

²³ Oartzunen *di(o)zka* & *di(o)zkatte* erakoak ageri dira orainaldian (Bähr 1926), eta beraz, badirudi *dizka* ‘dizkio’ & *dizkate* ‘dizkie’ bezalakoak ere erabiltzen zirela bertan; gainera, oharra gehitzen du Bährek: “Parece que las flexiones con *-o-* son las primitivas” (1926: 382). Iraganaldiko adizkietan Pasaian baizik ez daude *-o-* dunak.

²⁴ Oartzunen ‘dizkiezu’ nahiz ‘dizkiezue’ adierazteko *di(o)zkatzute* dakar. Akatsa ote da?

²⁵ Morfemen banaketa egiterakoan *diddote* & *diozkate* adizkiak “hark-haiei” ‘die & dizkie’ adierekin aztertu ditugu; hala ere, Bährek (1926-1935) bildutako datuen arabera, “haiek-haiei” ‘diote & dizkiote’ eta “haiek-haiei” ‘diete & dizkiete’ adierak ere izan ditzakete Pasaia nahiz Oartzunen. Aztergai dago Gipuzkoako hizkera askotan dagoen *-o(t)e-* “haiei” datibo morfema (“hari” datiboko *-o-* + “haiei” datiboko *-(t)e-* osatua) noiz, nola eta non sortu den.

- (8) a. D-I-DD-O-Ø
TAM3-**nin*-EPENT-NORI3sg-NORK3sg
b. D-I-O-ZKA-Ø
TAM3-**nin*-NORI3sg-NOR3pl-NORK3sg
- (9) a. D-I-DD-OTE-Ø
TAM3-**nin*-EPENT-NORI3pl-NORK3sg
b. D-I-O-ZKA-TE-Ø
TAM3-**nin*-NORI3sg-NOR3pl-NORI3pl-NORK3sg

EHHAn begiratura (Euskaltzaindia 2014), Gipuzkoan, gaur egun Pasaian bai-
zik ez dira ageri *ddozka* (1375) ‘dizkio’ / *ziyozkan* (1389) ‘zizkion’ eta *ziyozkaten*
(1393) ‘zizkieten’ adizkiak; NOR-NORIKO *zayozka* (& *zayozkate* (?), *zaizkiyote*) ‘zaiz-
kio’ / *zitzaiozkaten* (?) ‘zitzaizkion’ eta *zaiozkate* ‘zaizkie’ ere badaude bertan (EHHA:
1311, 1312, 1322).²⁶ Oiartzunen, aldiz, *dizka* (1375) ‘dizkio’ dago; beraz, badirudi
xx. mendetik gaur egunera *diozka* > *dizka* gertatu dela.

Oiartzungo lehengo eta oraingo adizkiak alderatzeak erakuts dezake, hain zuzen,
dizka ‘dizkio’ gisako adizkien jatorria *diozka* gisakoetan egon daitekeela, eta § 2.2n
aipatu dugu azken horiek **nin* errokoak diruditela. Izan ere, gogora dezagun **era-
dun* oinarriko adizkiei dagokienez, testuetan iraganeko *zirauzkan* ‘zizkion’ aurkitu
dela “hari” datiboarekin, baina ez orainaldiko **dirauzka* ‘dizkio’, -*tza*- pluralgile-
dun *dirautza* baizik; cf. OArin (1713). Aztertutako testuetan bakarrik ez, EKCn bi-
laketa eginda ere ez dago **dirauzka* bezalakorik —eta hortaz, ez dirudi *diozka*-ren
jatorria adizki horretan zegokeenik—. Egia da Irazustak (1739) **eradun* oinarriko
diuzca (53) ‘dizkio’ daukala; baina ez dirudi *diuzka* oso hedatuta zegoenik, Irazus-
tarena baita “hark-hari-haiek” testuinguruan, orainaldian, [**eradun* + -z-] egitura
daukan agerraldi bakarra (vs. *dirautza* & *dizka/dizko, dizkio*). Hala, ez da oso egian-
tzekoa pentsatzea *diuzka* adizki bakar horren aldaerak direla gaur egun Gipuzkoako
hainbat hizkeratan arruntak diren *diozka* & *dizka* adizkiak.

Halaber, “haiei” datiboko adizkiei dagokienez, honako datu hau ere kontuan
izan behar da; Pasaia eta Oiartzungo *diozkate* erakoak **eradun* oinarrikoak direla
pentsatuz gero, **di(r)auzkate* gisako adizki batetik eratorriko genituzke: adibidez,
**di(r)auzkate* (> **diuzkate*) > *diozkate*. Dena dela, adizki zaharren morfema bana-
keta ikusita, **di(r)auzkate* hari ‘dizkiote’ litzateke (**d-irau-z-ka-te*; cf. testuetako *di-
rauzkagun* ‘dizkiogun’, *diauzkazu* ‘dizkiozu’, etab.), haiei ‘dizkie’ adierazteko *diaus-
te(la)* gisakoak ageri baitira. Hala, badirudi Pasaia eta Oiartzungo *diozkate* ‘dizkie’
erako adizkiak bestela eratuak direla, eta ez dutela **eradun* oinarriko adizki zaharren
morfema banaketa bera; nahiz eta balitekeen —analogiaz edo berranalisiz, esate ba-
terako— lehen “hari” zena geroago “haiei” adieraztera igarotzea.

²⁶ “Pluralari dagokionez, [Pasa] Donibanen bereziki, hirugarren pertsonetan erabiltzen duten da-
tiboko pluralgilea ‘-zka-’ da gainerako pertsonetan ez bezala, hauetan ‘-zki-’ erabiltzen baitute. Hiru-
garren pertsonako datibo plurala eraikitzeo singularretik abiatzen dira bai orainaldian eta bai lehenal-
dian, hirugarren pertsonako ‘te’ erantsiz: *sayoska* → *sayoskate*; *sisayoskan* → *sisayoskaten*” (Agirretxe et alii
2000: 124). NOR-NORI-NORKEKO adizkiez ari direnean ere honakoa diote: “Oro har ‘-zki-’ pluralgilea
erabiltzen bada ere, datiboa hirugarren pertsonen dagokienean ‘-zka-’ datiboko pluralgilea agertzen da:
(*di*)*yoskat*, (*di*)*yoskau*, (*di*)*yoskate*, *si*(*y*)*oskan*” (2000: 125).

2.4.2. -zka- & -zte- pluralgiledun adizkiak Urolaldean eta ondoko herrietan

2.4.2.1. Iraganaldiko zenbait adizki

Iraganaldiko adizkiei erreparatuta, herri gehiagotan ere bildu zituen Bährek (1926-1935) Oiartzun eta Pasaiaiko adizkien egitura antzekoa izan dezaketen zenbait adizki; esate baterako, osagarri plurala duten NOR-NORI-NORKEKO “hari” datibodun adizkietan honelakoak ageri dira Bidania, Albiztur eta Alkizan (Bähr 1931):²⁷ *giñuzka(u)n* ‘genizkion’, *ziñuzkan* ‘zenizkion’, *ziñuzkatzuen* ‘zenizkieten’ (267) [Bidania]; *giñuzkan* ‘genizkion’ (266) [Albiztur]; *giñozkan* ‘genizkion’, *ziñozkan* ‘zenizkion’ (266) [Alkiza]. Adizki horiek ikusita, badirudi honelako —bokal fusio— bilakabideren bat egon zatekeela: adibidez, *giñuzka(u)n* [Bidania] & *giñuzkan* [Albiztur] & *giñozkan* [Alkiza] < **giniozka(gu)nl***geniozka(gu)n* ‘genizkion’; edo *ziñuzkan* [Bidania] & *ziñozkan* [Alkiza] < **ziniozkanl***zeniozkan* ‘zenizkion’:

- (10) a. *GIN/GEN-I-O-ZKA-(GU) -N²⁸
 NOR1pl-**nin*-NORI3sg-NOR3pl-(NOR1pl)-IRGN
 b. *ZIN/ZEN-I-O-ZKA-N
 NOR2sg-**nin*-NORI3sg-NOR3pl-IRGN

Aipatutako herriez gain, Urolaldeko herri batzuetan ere badira antzeko adizkiak iraganaldian; *giñozkan* ‘genizkion’, *ziñozkan* (& *zinizkon*) ‘zenizkion’, *ziñozkatzuben* ‘zenizkieten’ (268) [Getaria]; *giñuzkan* ‘genizkion’, *ziñuzkan* ‘zenizkion’, *ziñuzken* ‘zenizkieten’ (267) [Beizama]; *giñozkun* ‘genizkion’, *ziñozkun* (& *zizkotzun*) ‘zenizkion’, *ziñozkuen* (& *zizkotzuen*) ‘zenizkieten’ (267) [Azkoitia]. Getaria, Beizama²⁹ eta Azkoitiko adizki horiek ere, Bidania, Alkiza eta Albizturkoen antzeko jatorria izan dezakete; esate baterako, Getariako *ziñozkan* < **ziniozkanl***zeniozkan* ‘zenizkion’ (**zin/zen-i-o-zka-n*). Azkoitiko adizkietan, ordea, badirudi -zka- beharrea -zko- (-z-ko-) [pluralgile + datibo morfema] egitura dagoela: *ziñozkun* < *ziñozkon* < **ziniozkonl***zeniozkon* ‘zenizkion’ (**zin/zen-i-o-zko-n*). Izan ere, Urolaldeko hainbat herrietan -ko da “hari” datibo morfema NOR plural nahiz singularrarekin; cf. Urolaldeko herri batzuetako *zako* ‘zaio’ & *zaizko* ‘zaizkio’ NOR-NORI sailean (Irizar 1991-I) eta *dizko* ‘dizkio’ / *zizkon* ‘zizkion’ NOR-NORI-NORKEN (Bähr 1926, 1931). “haiei” datibo pluralarekin, berriz, Beizaman eta Getarian beste adizki hauek dakartza Bährek:

²⁷ -zki- pluralgiledunekin batera Albizturren (*nizkion*, *izkion*, *zizkion*, etab.); eta *nizkan*, *izkan*, *zizkan* erakoekin batera Alkiza eta Bidania (Bähr 1931: 266-267).

²⁸ *Giñuzka(u)n* < **giniozka(gu)nl***geniozka(gu)n* ‘genizkion’ adizkian subjektu morfema bikoiztuta dago, osagarri singularreko *ziozun* ‘zenion’ adizkian bezala (1931: 266). Bestalde, Bidania, Albiztur eta Alkizan osagarri singularreko adizki batzuetan ere badago -ka-: *giñuka(u)n* & *giñokan* ‘genion’, *ziñukan* ‘zenion’, *ziñukazuen* ‘zenioten’ (Bähr 1931: 266-267). Baliteke singularreko adizkiak arkaismoak izatea, eta beraz, osagarri pluralreko adizkietako pluralgilea -z- izatea eta ez -zka-. Baina baliteke, era berean, -ka- datibo morfema izatea osagarri singularreko adizkietara hedatu dena, -zka- pluralgilearen berranalizis: demagun, -z-ka- > -zka- > -z-ka-. Izan ere, jarraian ikusiko dugun moduan, ez dira herri horiek -zka- pluralgilea duten bakarrak.

²⁹ Beizama “hari” datiboko adizkietan Bidania, Albiztur eta Alkizarekin batera zihoala dirudi; osagarri singularrarekin *giñukan* ‘genion’, *ziñukan* ‘zenion’ gisakoak daude, vs. Urolaldeko herrietako *giñon*, *ziñon*, etab. (Bähr 1931: 266-269).

8. taula

Getariako eta Beizamako iraganaldiko adizki tripertsonalak,
datiboa 3. pertsona plurala delarik (Bähr 1934)

Getaria:

giñen ‘genien’ & *giñezkan* ‘genizkien’, *ziñen* ‘zenien’ & *ziñezkan* ‘zenizkien’; *ziñoen* ‘zenieten’ & *ziñezken* ‘zenizkieten’ (1934: 66)

Beizama:

giñ(uk)en ‘genien’ & *giñezten* (& *giñuzken*) ‘genizkien’, *ziñuken* ‘zenien’ & *ziñezten* ‘zenizkien’, *ziñuken* ‘zenieten’ & *ziñezten* ‘zenizkieten’ (1934: 65)

Osagarrri singular eta pluraldun adizkiak alderatuta ikus daiteke *-zka-* eta *-zte-* gehitzen zaiela pluralekoei; Getarian *-zka-* (*giñen* > *giñezkan*) eta Beizaman *-zte-* (*giñen* > *giñezten*), hain zuzen ere.³⁰ Beharbada, adizki horien atzean honelako bilakabideren bat egon daiteke: *giñezkan* < **giniezkani***geniezkani* ‘genizkien’, *ziñezkan* < **ziniezkani***zeniezkani* ‘zenizkien’, *ziñezken* < **ziniezkani***zeniezkani* ‘zenizkieten’ [Getaria]; eta *giñezten* < **ginieztan***genieztan* ‘genizkien’, *ziñezten* < **zinieztan***zenieztan* ‘zenizkien’, *ziñezten* < **zinieztan***zenieztan* ‘zenizkieten’ [Beizama]. Morfemen banaketa, aldiz, honako hau izan daiteke:³¹

- (11) a. *GIN/GEN-I-E-ZKA-N
NORK1pl-**nin*-NORI3pl-NOR3pl-IRGN
b. *GIN/GEN-I-E-ZTE-N
NORK1pl-**nin*-NORI3pl-NOR3pl-IRGN

Esandakoa aintzat hartuta, badirudi *-zka-* pluralgiledun adizkiak xx. mendean Oiartzunen eta Pasaian erabiltzen zirela, batik bat (datiboa 3. pertsona denean). Alabaina, ikusi dugu Urolaldeko eta ondoko herri batzuetan ere badirela ustezko *-zka-* & *-zte-* pluralgileen aztarnak iraganaldiko adizkietan.

2.4.2.2. Beizamako eta Errezilgo adizki alokutiboak

Iraganaldiko adizki neutroetan ez ezik, hitanoko adizki alokutibo batzuetan ere *-zka-* pluralgilea dagoela dirudi Urolaldeko herri batzuetan; Beizaman eta Errezilen, hain zuzen (Bähr 1927):³²

³⁰ Baina Beizaman bada *giñuzken* ‘genizkien’ ere, beharbada, **giniozkaen***geniozkaen* bezalako adizki batetik datorrena, eta beraz, *-zka-* pluralgilea izan dezakeena: **gin/gen-i-o-zka-e-n* (cf. Pasaia eta Oiartzungo *d-i-o-zka-te-Ø* ‘dizkie’).

³¹ Adizki hauetan ere datibo morfema pluralgilearen aurretik ageri da; cf. *diezcun* ‘dizkiegun’ (Ariztimuño 2016; Reguero 2019).

³² Hitanoko adizki alokutiboetan ere badago *-zka-* Pasaian eta Oiartzunen: *ziozkati/ziozkaneti* ‘zizkioat/zizkionat’, *ziozkatek/ziozkan* ‘zizkiok/zizkion’, *ziozkaguz/ziozkanegu* ‘zizkioaguz/zizkionaguz’ eta *ziozkatek/ziozkatzen* ‘zizkiotek/zizkioten’ daude “hari” datiboarekin (Bähr 1927: 469); eta “haiei” datiboarekin *ziozkatek/ziozkatene* ‘zizkieat/zizkienat’, *ziozkatek/ziozkatzen* ‘zizkiek/zizkien’, *ziozkateguz/ziozkatene* ‘zizkieaguz/zizkienaguz’ eta *ziozkatek/ziozkatzen* ‘zizkietek/zizkieten’ (1928: 295). Erreterian ere badaude horrelako adizki alokutiboak “hari” datiboarekin, nahiz eta Pasaian eta Oiartzunen besteko hedaturarik ez izan bertan *-zka-* pluralgileak.

9. taula

Errezilgo eta Beizamako adizki alokutibo tripertsonalak, datiboa 3. pertsona singularra delarik (Bähr 1927)

osagarri singularra:

zeo(a)t/zeonat ‘zioat/zionat’, *zeok/zeon* ‘ziok/zion’, *zeoau/zeonau* ‘zioagu/zionagu’, *zeel/zeone* ‘ziotek/zioten’ [Beizama eta Errezil] (463, 465)

osagarri plurala:

zeuzkat/zeuzkanat ‘zizkioat/zizkionat’, *zeuzkak/zeuzkan* ‘zizkiok/zizkion’, *zeuzkaul/zeuzkanau* ‘zizkioagu/zizkionagu’, *zeuzkel/zeuzkene* ‘zizkiotek/zizkioten’ [Beizama] (467)

zeozkat/zeozkanat ‘zizkioat/zizkionat’, *zezkak/zezkan* ‘zizkiok/zizkion’, *zeozkaul/zeozkanau* ‘zizkioagu/zizkionagu’, *zeozkel/zeozkene* ‘zizkiotek/zizkioten’ [Errezil] (469)

Badirudi adizki alokutibo horietan *zi-* > *ze-* asimilazioa gertatu dela;³³ Beizaman baita *zeo-* > *zeu-* disimilazioa ere osagarri plurala duten adizkietan: *ziozkat* > *zeozkat* > *zeuzkat*. Horrez gain, eta guri dagokigun gaiari lotuago, “hari” datiboko osagarri singularreko *zeoat* (< *zioat*) eta pluraleko *zeozkat* (< *ziozkat*) ‘zizkioat’ alderatuta, adibidez, ikus daiteke *-zka-* gehitzen zaiela pluralekoei:

(12) a. Z-I-O-A-T

ALOK-**nin*-NORI3sg-ALOK-NORK1sg

b. Z-I-O-ZKA-A-T³⁴

ALOK-**nin*-NORI3sg-NOR3pl-ALOK-NORK1sg

Bestalde, “haiei” datiboarekin honako adizki hauek ageri dira Errezilen eta Beizaman (Bähr 1928):

10. taula

Errezilgo eta Beizamako adizki alokutibo tripertsonalak, datiboa 3. pertsona plurala delarik (Bähr 1928)

Errezil:

*zeit*³⁵ & *zeet/zeiñat* ‘zieat/zienat’, *zeek/zeiñ* ‘ziek/zien’, *zeoau/zeiñau* ‘zieagu/zienagu’, *zeel/zeiñe* & *zizenete* (?) ‘zieate/zienate’ (291)

zeezetel/zeeztenet ‘zizkieat/zizkienat’, *zeezetek/zeezten* ‘zizkiek/zizkien’, *zeezetegul/zeezteneu* ‘zizkieagu/zizkienagu’, *zeezetel/zeeztene* ‘zizkietek/zizkioten’ (295)

Beizama:

zeet/zeenat ‘zieat/zienat’, *zeek/zeen* ‘ziek/zien’, *zègul/zeenau* ‘zieagu/zienagu’, *zeel/zeene* ‘zieate/zienate’ (289)

zeezetel/zeezenat ‘zizkieat/zizkienat’, *zeezetek/zeezten* ‘zizkiek/zizkien’, *zeezetegul/zeeztenau* ‘zizkieagu/zizkienagu’, *zeezetel/zeeztene* ‘zizkietek/zizkioten’ (293)

³³ *Zitiat* (*z-it-i-a-t*) > *zetiat* ‘ditiat’ gisako hitanoko adizkietan bezala (Bähr 1927: 443, 445), baina beste hauetan disimilazioa gertatu da.

³⁴ Baliteke *ziozkaat* > *ziozkat* gertatu izana.

³⁵ *Zie(a)t* > *zeit* metatesia gerta zitekeen, edo *zieat* > *zieet* > *ziiet* > *ziit* > *zeit*; baliteke beste bilakabideren bat gertatu izana ere.

“haiei” datibodun adizki horietan ere *zi-* > *ze-* asimilazioa gertatu dela dirudi bi herrietan, edo zehatzago esateko, *zie-* > *zee-*; baliteke “haiei” datiboko *-e-* morfemak eraginda gertatu izana asimilazioa. Era berean, “haiei” datiboko osagarri pluraldun adizkiek “hari” datiboko adizkien egitura bera dutela dirudi (cf. *z-i-o--zka-a-t*), baina beste hauek *-zte-* pluralgilea dute, *-zka-* beharrean:

- (13) a. Z-I-E-A-T³⁶
 ALOK-**nin*-NORI3pl-ALOK-NORK1sg
 b. Z-I-E-ZTE-A-T
 ALOK-**nin*-NORI3pl-NOR3pl-ALOK-NORK1sg

Datuok ikusita, badirudi arrazoiak egon badaudela, inoiz, [pluralgile + datibo morfema] egituraz eraturako *-zka-* & *-zte-* pluralgileak egon zirela pentsatzeko. Ikusi dugunez, Pasaian iraun du gehien *-zka-* pluralgileak, baina xx. mendeko ahozko datuek erakusten dute eremu geografiko zabalagoan ere egon zela, baita egitura bereko *-zte-* pluralgilea ere. Adibidez, Urolaldeko eta ondoko herri batzuetan, hitanoko adizki alokutiboetan eta neutroko lehenaldiko adizkietan aurkitu ditugu pluralgile zaharren³⁷ aztarnak.

2.4.2.3. *Beizamako eta Errezilgo -ii-*

Aipatu berri ditugunez gain, baliteke adizki gehiagotan ere *-zka-* & *-zte-* pluralgileak egotea. Adibidez, Bährek xx. mende hasieran honako adizki hauek bildu zituen Beizaman eta Errezilen:

11. taula

Errezilgo eta Beizamako *-ii-*dun adizki tripertsonalak, datiboa 3. pertsona plurala delarik (Bähr 1926)

<p>Errezil (1926: 386): <i>diit</i> ‘diet’, <i>diik/diin</i> ‘diek/dien’, <i>dii</i> ‘die’, <i>diigu</i> ‘diegu’, <i>diizu</i> ‘diezu’, <i>diizue</i> ‘diezue’, <i>diize</i> ‘diete’ <i>diiztet</i> ‘dizkiet’, <i>diiztek/diizten</i> ‘dizkiek/dizkien’, <i>diizte</i> ‘dizkie’, <i>diiztegu</i> ‘dizkiegu’, <i>diiztetzu</i> ‘dizkiezu’, <i>diiztetzue</i> ‘dizkiezue’, <i>diizte</i> ‘dizkiete’</p> <p>Beizama (1926: 384): <i>diddet</i> ‘diet’, <i>diddek/didden</i> ‘diek/dien’, <i>didde</i> ‘die’, <i>diddegu</i> ‘diegu’, <i>diddezu</i> ‘diezu’, <i>diddezue</i> ‘diezue’, <i>didd(u)e</i> ‘diete’ <i>diiztet</i> ‘dizkiet’, <i>diiztek/diizten</i> ‘dizkiek/dizkien’, <i>diizte</i> ‘dizkie’, <i>diiztegu</i> ‘dizkiegu’, <i>diiztetzu</i> ‘dizkiezu’, <i>diiztetzue</i> ‘dizkiezue’, <i>diizte</i> ‘dizkiete’</p>
--

Beharbada, osagarri pluraldun adizkiei dagokienez, zalantza izan dezakegu *-ii-*ren atzean **eradun* edo **nin* erroa dagoen. Izatez, *i* bokalaren bikoizketa hau adizki

³⁶ *Zieat* > *ziet* > *zeet* gerta zitekeen, edo *zieat* > *zeeat* > *zeet*; baita pluraleko adizkian ere: esate baterako, *ziezteat* > *zieztet* > *zeetzet*.

³⁷ “Zahar” deitu diegu geroago beste batzuek ordezkatu dituztelako; izatez, berrikuntzak lirateke.

gehiagotan ere badago Beizaman: *diitzut* ‘dizkizut’ (116), *diitzuet* ‘dizkizuet’ (120), etab.³⁸ Bada, osagarri pluraldun adizkiak ikusita pentsa genezake *-ii-* duten adizki horietan tripersonaletako **eradun* oinarria egon daitekeela, beharbada; izan ere, erro zaharraren azken gordelekua izan daiteke Beizama, Gipuzkoaren erdi-erdian egonagatik, oso bakartuta baitago.

Errezilen, ordea, osagarri singularreko adizkietan ere badago *-ii-*, eta horietan **nin* erroa baizik ezin daiteke egon. Hortaz, badirudi *-i-e-* > *-ii-* asimilazioa gertatu dela; hots, “haiei” datiboko *-e-* morfema **nin* erroarekin elkartzean *diet* > *diit* gertatu dela. Beraz, pentsa daiteke pluraleko adizkietan ere *dieztet* > *diiztet*, *diezte* > *diizte*, etab. gerta zitekeela; *dieztet* ‘dizkiet’, *diezte* ‘dizkie’ erako jatorrizko adizkietan, hain zuzen, [pluralgile + datibo morfema] egituraz osatutako *-zte-* litza-teke pluralgilea:

- (14) a. D-I-E-T
 TAM3-**nin*-NORI3pl-NORK1sg
 b. D-I-E-ZTE-T
 TAM3-**nin*-NORI3pl-NOR3pl-NORK1sg

Adizki gehiagotan ere badago *-ii-* Errezilen: iraganaldiko *ziin* ‘zien’ & *ziizten* ‘zizkien’, *giindun* ‘genien’ & *giiztendun* ‘genizkien’ adizkietan, besteak beste (1934: 67). Beizaman ere badaude *diitzit* ‘dizkiat’ (112), *diitzik* ‘dizkik’ (112), *diitzut* ‘dizkizut’ (116), *diitzuet* ‘dizkizuet’ (120) eta gisa bereko adizki gehiago (Bähr 1926).³⁹ Hori horrela izanik, badirudi *-ii-* adizki gehiagotara hedatu zela, analogiaz.

3. *dizka/dizko* & *dizte/dizk(o)e* erako adizkiak

Pasaia eta Oiartzungo *diozka* ‘dizkio’ & *diozkate* ‘dizkie’ bezala, Gipuzkoako hainbat hizkeratan *dizkol/dizka* ‘dizkio’ & *diztel/dizk(o)e* ‘dizkie’ gisakoak erabiltzen dira NOR-NORI-NORKEN 3. pertsona datiboekin; beste pertsona datiboekin ere gisa bereko *diztan* ‘dizkidan’, *ditzu* ‘dizkizu’, *dizku* ‘dizkigu’ eta *ditzue* ‘dizkizue’ daude. Izaitez, Urolaldean, Tolosaldean, Goierri sortaldean nahiz Beterri aldean entzun daitezke honelakoak, baina Urolaldeko herrietan erabiltzen dira batez ere (Bähr 1926-1935; cf. Leturiaga 2020).

Orain arte bi bide proposatu izan dira aipatu berri ditugun adizki horien jatorrirako. Alde batetik, **eradun* oinarrikotzat hartu izan dira, Ariztimuñok *diozka*-ren jatorrirako proposatutakoa adizki hauetara ere hedatuz:

Borja Ariztimuñori zor diot *diozka*-ren arrarotasunaz (eta jatorriaz) ohartzea; hark esandakoari, *diuzka* < *diauzka* < *dirauzka* katebegiak gehituz gero, egungo egunean ere —itxura- eta funtzio-aldaturik, hori bai— **eradun*-en formaren aztarnak G-n bizi-

³⁸ Beizaman “zuri” datiboarekin: *diitzut/niitzun* ‘dizkizut/nizkizun’, *diitzu/ziitzun* ‘dizkizu/zizkizun’, *diitzuu* ‘dizkizugu’, *diitzue* ‘dizkizue’ (1926: 116; 1931: 259); “zuei” datiboarekin: *diitzuet/niitzuen* ‘dizkizuet/nizkizuen’, *diitzuel/ziitzuen* ‘dizkizue/zizkizuen’, *diitzeu* ‘dizkizuegu’, *diitzuel/ziitzuen* ‘dizkizue/zizkizueten’ (1926: 120; 1931: 263).

³⁹ Eta Azkoitiko *GTour* (1772: 82) antzerkian ere *ciisten* ‘zizkidaten’ ageri da. § 5en ikusiko dugunez, Goierriko Ataunen ere *-ii-* dute adizki batzuek.

rik direla frogatzen digu. *Diozka*-ri buruzkoak, *dizku*, *dizt* eta “barneko z plurala” duen guztientzat baliagarri bide dira. (Lakarra 2011: 197)

Beste aldetik, ordea, *diztegun* ‘dizkiegun’ **nin* errokoz hartu du Reguerok (2018: 685). Guk ere *diozka* **nin* errokoa izan daitekeela aipatu dugu, eta, Oiarzungo adizkiak ikusita, *diozka* > *dizka* gerta zitekeela; hortaz, *dizka* adizkia ere **nin* errokoz hartuko genuke. Ildo beretik, Gipuzkoako hainbat hizkeratako *dizko* (& *dizka*), *dizte* & *dizk(o)e* erakoak ere hipotesi beraren bidez azal daitezkeen edo ez aztertuko dugu atal honetan. Izan ere, hipotesi sendo batek adizki “bitxi” bat azaltzeko baino areago, gisa horretako adizki gehiago ere azaltzeko gai izan beharko luke.

Horretarako, NOR-NORI-NORKEKO osagarri pluraldun **nin* erroko adizkiei erreparatuko diegu: **nin* erroko adizki “ziurak” —*diozka* gisakoak alde batera utzita, momentuz— 1728ko Lubietaren gramatikan bildu ditugu lehen aldiz Gipuzkoako testuetan: *cisquiran* ‘zizkidan’ (245), *cisquiraten* ‘zizkidaten’ (247); era berean, 1729ko Larramendiren gramatika ikusita pentsa daiteke ordurako erabiltzen zirela Gipuzkoan *dizquit/cizquidan*, *dizquitzut/nizquitzun* (& *diztut/niztun*) gisakoak (1729: 94-110). Beraz, badirudi 1730 aldera, behintzat, osagarri pluraldun adizki tripertsonaletan **nin* erroa erabiltzen hasiak zirela Gipuzkoan, zein eskualdetan bai eta zeinetan ez ziur ez badakigu ere.⁴⁰ Are gehiago, Lubieta (1728) eta Larramendiren (1729) lanetako lehen agerraldiei erreparatuta, pentsa daiteke **nin* erroa osagarri pluraldun adizki tripertsonaletara *-zki-* pluralgileari itsatsita iritsi zela Gipuzkoara, edo Beterri ingurura, behinik behin.⁴¹

Aitzitik, Urola eskualdeko datuek bestelako errealitatea islatzen dute. Izan ere, Leturiaga (2020)-n aipatu bezala, behin *di(r)au-/zi(r)au-* erakoak itzalean geratu ostean, Urolaldeko testuetan *dizkal/dizko* ‘dizkio’, *diztan* ‘dizkidan’, *dizku* ‘dizkigu’ erakoak ageri dira (vs. Beterri aldean jasotako [**nin* + *-zki-*] erakoak). Peñafloredaren *Gabon Sariak* (1762) lanean ageri dira lehen aldiz eskualdean: *dizkuen* ‘dizkiguten’ (49) eta *dizka* ‘dizkio’ (66); 1764ko *El Borracho Burlado* lanean ere *diztate* ‘dizkitate’ (128) ageri da. Hala, badirudi Urolaldean honelako adizkiak agertzen hasten direnerako jada bazegoela **nin* osagarri pluraldun adizki tripertsonaletan Gipuzkoan; cf. Lubieta (1728); LarmEIV (1729), Kardab (1744). Kardaberatzen 1744ko testuak erakusten digu Urolaldean lehen aldiz idatziz agertu baino lehenago ere bazirela *dizka* gisakoak; dena dela, Kardaberatzen testuko *dizka* ‘dizkio’ (25) eta *zizten* ‘zizkien’ (24) adizkien agerraldiak ere Gipuzkoako testuetan lehen aldiz [**nin* + *-zki-*] adizkiak agertu ondoakoak dira:

⁴⁰ Hala ere, 1730 aldera **eradun* oinarriko adizkiak ez ziren guztiz desagertu; cf. Iraz (1739): *diuzcun*, *ciuzcun*, *diuztegun*, *diuztezun*, *diuztazula*, etab.

⁴¹ Gipuzkoara iritsi egin zela diogu, ustez, Nafarroan [**nin* & **eradun* + *-zki-*] eta Lapurdin [**eradun* + *-zki-*] egituradun adizkiak Gipuzkoan testuetan *-zki-* pluralgilea agertu baino lehenagokoak direlako (EKC). Dena dela, sakonago aztertu beharreko gaia dugu hau.

12. taula

**nin* erroko osagarri pluraldun adizki tripertsonalak Beterriko eta Urolaldeko testuetan⁴²

Beterriko testuetako adizkiak	Urolaldeko testuetako adizkiak
1728: <i>cisquiran, cisquiraten</i>	
1729: <i>dizquit/cizquidan, dizquitzut/nizquitzun, dizquigul/cizquigun, etab.</i>	
1744: <i>dizkigun, dizkitzut, dizkitzu, dizkizute, etab. + dizka, zizten, etab.</i>	1762: <i>dizkuen, dizka</i>
	1764: <i>diztate</i>
	1772: <i>dizco, ciisten + disquit</i>

Honenbestez, esan daiteke **nin* erroko adizkiak izateko aukera badutela Urolaldeko *dizka/dizko* ‘dizkio’ & *diztel/dizk(o)e* ‘dizkie’ erako adizkiek. Halaber, badago auzi honetan aintzat hartu beharreko beste datu bat; izan ere, Leturiaga (2020)-n azaldu bezala, badirudi *-zki-* pluralgilea Gipuzkoako beste eskualdeetara —Beterrira, Tolosaldera eta Goierriera— baino geroago iritsi bide dela Urolaldera. Beraz, aintzat hartuta:

- dizka* adizkiaren jatorria **nin* errokoa dirudien *diozka* adizkian egon daitekeela;
- dizka*-ren gisa bereko *diztan, dizko, dizku* erako adizkiak testuetan ageri direnerako osagarri pluraldun adizki tripertsonaletan **nin* erroa erabiltzen hasiak zirela Gipuzkoan —Beterrri inguruan, behinik behin—; eta
- Urolaldera *-zki-* pluralgilea ondoko eskualdeetara baino geroago iritsi bide dela

proposatzen duguna honako hau da: beharbada, baliteke Gipuzkoan —osagarri pluraldun adizki tripertsonaletan— **eradun* oinarria abaildu eta **nin* erroa iritsi berritan erro berria *-z-* pluralgileari lotu izana lehendabizi; edo zehatzago esateko, *-zka-* pluralgileari (cf. OArin 1713: *dio* & *diozca* ‘dizkio’). Hastapenetan *-z-* pluralgilea *-ka-* datibo morfemari lotu zitzaion, agian, “hari” datiboko *dio* adizkiak *-z-* pluralgile soila hartzeko nahikoa euskarri fonikorik ez zuelako. Ondoren, baliteke *diozka* > *dizka* gertatu —*d-i-z-ka-Ø* moduan interpretatu— eta, analogiaz, *diztan* ‘dizkidan’, *ditzu* ‘dizkizu’, *dizko* ‘dizkio’, *dizku* ‘dizkigu’, *ditzue* ‘dizkizue’ eta *diztel/dizk(o)e* ‘dizkie’ eratu izana. Alabaina, Gipuzkoako Beterrri ingurura, behintzat, XVIII. mendearen lehen erdirako *-zki-* berrikuntza iritsia zela dirudi, eta pluralgile berriak *-z-* pluralgile zaharra ordezkatu zuela —hots, [**nin* + *-z-*] → [**nin* + *-zki-*] gertatu zela—.

⁴² Baliteke eragin literarioari zor izana Azkoitian XVIII. mendean *-zki-* pluralgilea agertzea, XX. mendeko ahozko datuetan *ditzit* & *ditzit* ‘dizkit’ ageri baitira bertan, Urolaldeko zenbait herritan bezala (Bähr 1926: 372; cf. Leturiaga 2020).

Dena dela, Beterrira, Tolosaldera eta Goierriera [**nin + -zki-*] egitura Urolaldera baino lehenago iritsi dela badirudi ere (Bähr 1926-1935), zaila da eremu bakoitzean [**nin + -z-*] → [**nin + -zki-*] berrikuntza noiz gertatu zatekeen zehaztea: Tolosaldeko testu zaharretan, adibidez, XVIII. mendearen lehen erdia baino lehen **eradun* oinarriko adizkiak baino ez daude —*diozcatzu*-ren (27) agerraldi batekin batera— (Iraz 1739). Bigarren erditik aurrerako idazkien artean, berriz, Ubillosen dotrinan (1785) ageri dira aztergai ditugun osagarri pluraldun adizki tripertsonalak: besteak beste, *dizquitzut* (77) eta *dizquigu* (122) ditu —*diztet* (17), *cizten* (14) & *ciozcan* (17), *cioz-ten* (32) erakoeekin batera—, baina ezagun da idazle honek garai hartako eredu literarioari jarraitu ziola (ikus § 4). Hortaz, ditugun datuekin zaila da XVIII. mendean jada [**nin + -zki-*] egituradun adizkiak Tolosaldean ere erabiltzen ziren edo ez ziurtasunez jakitea.

Goierri eskualdeko lehen testuetan ere **eradun* oinarriko adizkiak daude nagusiki —*diozcan* (156) eta *ciozcan* (19) adizkiekin batera— (OArin 1713); halaber, plural komuntadurarik egiten ez den adibideak ere badaude eskualde honetan nahiko aspalditik (OArin 1713 [adibide gutxi]; ZegDot 1741; GoiPlat XVIII; cf. Lakarra 1986, 1996); aldiz, aztertutako testuetan ez dugu aurkitu [**nin + -zki-*] egituradun adizkirik, nahiz eta gaur egun honelakoak erabiltzen diren Goierri —osagarri plural komuntadura egiten den lekuetan, behintzat—, Tolosaldean bezala (Hurtado 2001: 98).

Honenbestez, esan daiteke beti ez dela erraza testuetatik ondorio garbirik ateratzea. Nolanahi ere, ahozko jardunetik bildutako datuak ikusita, badirudi XX. mendeko, behintzat, bazirela [**nin + -zki-*] egituradun adizkiak, nola Tolosaldean, hala Goierri sortaldean —Urolaldean ez bezala—. Jarraian ageri den taulan adierazi ditugu, eskualdez eskualde, Bährek bildutako adizki motak:

13. taula

Gipuzkoako osagarri pluraldun adizki tripertsonal batzuk, eskualdearen arabera banatuta (Bähr 1926, 1931, 1934)

Beterri & Tolosaldea ⁴³	Goierri	Urolaldea ⁴⁴
“hari” datiboa (Bähr 1926, 1931)		
<i>dizkat/nizkan, dizkal/zizkan, etab.</i>	<i>diot/nion, diol/zion, etab.</i>	<i>dizkat & dixkat nizkan & nixkan, dizka & dixka zizkan & zixkan, etab.</i>
eta	eta	eta
<i>dizkiot/nizkion, dizkiol/zizkion, etab.</i>	<i>dizkiot/nizkion, dizkiol/zizkion, etab.</i>	<i>dizkot & dixkot nizkon & nixkon, dizko & dixko zizkon & zixkon, etab.</i>

⁴³ *Diozkat* erakoak ez ditugu sartu, esan bezala, Beterri aldeko herrien artean Pasaian soilik ageri dirrelako eta taula honetan eskualde bakoitzeko ikuspegi orokorra eskaini nahi izan dugulako, herri bakoitzeko xehetasunak eman gabe. Bestalde, Beterri eta Tolosaldea batera jarri ditugu, Tolosaldeko herri batzuk Beterri direlako.

⁴⁴ Beterritik hurbilen dauden herrietan *-zki-/xki-* pluralgiledun adizki batzuk ere jaso zituen, baina badirudi XX. mendetik hona hedatu direla Urolaldeko herri gehienetan horrelakoak (cf. Leturiaga 2020).

Beterri & Tolosaldea	Goierri	Urolaldea
“haici” datiboa (Bähr 1926, 1934)		
<i>dizk(at)et/nizk(at)en, dizk(at)el zizk(at)en, etab.</i>	<i>diet/nien, dielzien, etab.</i>	<i>diztet/nizten, diztel/zizten, etab.</i>
eta	eta	eta
<i>dizki(ot)et/nizki(ot)en, dizki(ot)el zizki(ot)en, etab.</i>	<i>dizkiet/nizkien, dizkiel/zizkien, etab.</i>	<i>dizk(o)et & dixk(o)et / nizk(o)en & nixk(o)en, dizk(o)e & dixk(o)e / zizk(o)en & zixk(o)en, etab.</i>

Beraz, ahozko jardunetik nahiz testuetatik bildutako datuak kontuan hartuta, badirudi, esan bezala, Beterri, Tolosaldea eta Goierri baina geroago hedatu bide dela Urolaldea *-zki-* berrikuntza —xx. mendetik eta gaur egunera bitartean, ziurrenik— (cf. Leturiaga 2020). Beharbada, baliteke horregatik eutsi izana Urolaldean Gipuzkoako beste eskualdeetan baino adizki gehiagotan eta luzarago [**nin* + *-z-*] egituradun adizki zaharrei;⁴⁵ era berean, horrek erakus lezake *-zki-* berrikuntza Gipuzkoan hedatu baino lehenagoko aldi batekoak direla Urolaldeko adizkiak.

4. Testuetako *diozka* & *diezte* gisako adizkien hedaduraz

Testuei kronologikoki begiratu ondotik, aipatu dugu **nin* erroko *diozka* > *dizka* bilakabideak baduela egiantzekotasunik. Izan ere, Urolaldean, esate baterako, *diozka* adizkia XVIII-XIX. mendearen hasieran ageri bada ere (cf. OikiaDot 1784 eta Otaegi XVIII-XIX), Gipuzkoako beste eskualdeetan lehenago ere baditugu agerraldiak: lehen aldiz, Otxoa Arinen dotrinan (1713) ageri da *diozka* ‘dizkio’; eta mende beraren lehen erdiko Lubietaren gramatikan (1728) nahiz Irazustaren dotrinan (1739) ere badaude adibideak. 1744rako, ordea, *diozka* > *dizka* gertatua zela erakusten digu Kardaberatzen lekukotasunak, eta “haici” datiboko *zizten* ‘zizkien’ ere bazela. Aitzitik, *diozka* ‘dizkio’ & *diezte* ‘dizkie’ erako adizkien agerraldiak nabarmen ugaritzen dira geroagoko Lariz (1773), Ubillos (1785), Iztueta (1824), Lardizabal (1855), Agirre Asteasukoa (1803) eta Otaegi Beizamakoa (XVIII-XIX) bezalako idazleen testuetan. Zergatik ugaritzen dira, ordea, XVIII-XIX. mendeetan berriz ere *diozka* & *diezte* gisako adizki luzeagoak, 1744rako jada *dizka* & *zizten* gisako laburtuak ba zeuden?

Kontuan hartu behar da literatur gipuzkera sortu eta haren eragina hedatu zen garaia dela, hain zuzen ere, XVIII-XIX. mendeen bitartekoa. Urolaldean, adibidez, *diozka* adizkiaren lehen lekukotasuna Azkoitiko sermoian ageri da (*zor ciozcala* 1737: 6), Laramendi andoaindarrak idatzitako sermoian, alegia (Lakarra 1985). Are gehiago, lehen lekukotasun horretan ez ezik, honelako adizkiak ageri diren Urolaldeko beste testuetan ere (OikiaDot 1784 eta Otaegi XVIII-XIX) literatur eragina nabari daiteke

⁴⁵ Izan ere, aipatu dugunez, Urolaldeko testuetan ez da jaso **eradun* oinarriko *diuzku* gisakorik, eta beraz, zaila dirudi *diauzku* > *dizku* gertatu zela pentsatzea. Gainera, *-iu-* gisakoak jaso diren eskualdeetan ere ez dirudi oso hedatuta zeudenik, ezta luzaroz ere zirenik ere, agerraldi gehienak egile berarenak baitira; Irazustarenak, alegia. Horregatik, uste dugu arrazoiak egon badaudela, besteak beste, Urolaldean ageri diren *dizku*, *ditzu*, *dizko* erako adizkiak **nin* errokoak direla pentsatzeko.

(cf. Lakarra 1987: 516; B. Otaegi 1992: 107). Hala nola, Beatriz Otaegiri esker dakigu Otaegi Beizamakoaren aintzindariak izan zirela Mendiburu, Mogel eta Agirre Asteasukoa; horrez gain, Axular ere ezagutzen eta miresten zuela uste du eta Zarauzko frantziskotarrak ere kontuan hartu behar direla dio Otaegi aztertzerakoan (B. Otaegi 1992: 107-110). Bestalde, Oikiako dotrinari (1784) dagokionez, Larrak honako hau dio (1987: 516): “Delako euskalki edo hizkera baten ordezkari den aldetiko garrantziak landa [...] hizkuntzaren historiaticoa, hobe, literatur hizkuntzaren historiatic datorrena, du dotrina honek”.⁴⁶

Halaber, *diozka* & *diezte* ugaritzen diren Gipuzkoako gainerako eskualdeetako testuetan ere literatur eragina nabari da; Urolaldeko testuetan eragin hau zenbaterainokoa den asko aztertu izan ez bada ere, beste eskualdeetan gehiago aztertu da. Hala, ezaguna da Larramendik eta literatur gipuzkerak zenbait autorerengan izan zuten eragina, eta badirudi XVIII. mendearen bigarren erditik aurrerako idazleek euskaraz idazten zuten gainerako idazleen berri ere bazutela (Altzibar 1992: 327-330): hala nola, badakigu Ubillosek Mendibururen —eta lapurteraren— eragin handia izan zuela. Lardizabalen 1856ko gramatikaren iturburua ere Larramendi omen da, eta beraz, Berterriko aditza aurki daiteke bertan (Urgell 1999: lxxviii); gainera, pentsatzen da Larramendi ez ezik, euskara gaiez idatzi zuten beste zenbait autoreren lanak ere ezagutu zituela Lardizabalek —Mendiburu, Kardaberatz, Ubillos, Agirre Asteasukoa, etab.— (Lardizabal 1856: 30, *apud* Urgell 1999: lxxviii; Mendizabal 1956: 185).⁴⁷ Bestalde, honako hauek aipatzen ditu Fidel Altunak (1998: lxcvi-cxix) Agirre Asteasukoaren lanetan eragina izan zezaketen autoreen artean: Larramendi, Mendiburu, Ubillos, Mogel eta baita iparraldeko zenbait egile ere. Hain zuzen ere, Ubillos, Lardizabal eta Agirre Asteasukoaren lanetan topatu ditugu, besteak beste, *diozka* & *diezte* gisako adizkiak.

Honekin ez dugu esan nahi *diozka* & *diezte* bezalako adizkiak literatur eraginaren baitan sortutakoak direnik. Izan ere, lehenago aipatu bezala, XVIII. mendearen bigarren erdia baino lehenago, Otxoa Arinen dotrinan (1713) eta Lubietaren gramatikan (1728) ere ageri da *diozka*;⁴⁸ eta badakigu, halaber, ahozkoan ere erabiltzen zela xx. mendean bildutako ahozko datuei esker (Bähr 1926-1935). Honenbestez, esan nahi duguna da literatur eraginak baldintzatu zezakeela, beharbada, geroagoko testuetan, ustez, zaharragoak eta luzeagoak diren adizki horiek agertzea; edo bestela esanda, literatur eredutzat hartu izan ziren idazle eta lanetan agertu izanak lagundu zezakeela geroagoko autoreek ere honelakoak erabiltzea. Hala nola, Larramendiren gramatikan (1729) ageri dira *diozka* ‘dizkio’ eta *diozkate* ‘dizkie’ gisako adizkiak:

⁴⁶ Aldiz, XVIII. mendearen bigarren erdia baino lehenagoko idazkietan, edo ahozkotik gertuago egoitea espero dugunetan —cf. *SumBrev* (1614); AzpGut (c. 1738); *GTour* (1772)— ez dugu *diozka* & *diezte* gisako adizkirik topatu Urolaldean.

⁴⁷ “Nik uste dut zer ontan gauza oker xamar bat dala, alegia, Lardizabal Zaldibiakoa zan eta badirudi Lardizabalek Zaldibiko izkuntza egin nai zukeala, eta nik eztut uste ori ala danik. Nik uste dut Lardizabalen oinarririk lenagoko autoreetan daudela” (Mitzelena, *apud* Altzibar 1992: 335).

⁴⁸ Dena dela, baliteke Lubietak urtebete geroago argitaratuko zen Larramendiren gramatika ezaizte; izan ere, Gidor Bilbaok ohartarazi bezala (2012: 646), bere gramatika Larramendiren *Artea* aipatzen du, Manuel Vicente Etxeberrirenarekin batera: *el Arte de Fr. Manuel Vizente de Echeverria y de Larramendi Libros nuevos / Arte Fr. Manuel Vizente Echeverriena etta Larramendirena Libru berriac* (Lubiet 1728: 443).

14. taula

Larramendik bere gramatikan (1729) dakartzan osagarri pluraldun adizki triperzonalak, datiboa 3. pertsona delarik

“hari” datiboa:

orain. *diozcat*, *diozcat/diozcan*, *diozca*, *diozcagu*, *diozcatzue*, *diozcate*; lehen. *niozcan*, *iozcan/ciniozcan*, *ciozcan*, *guiniozcan*, *ciniozcaten*, *ciozcaten* (1729: 116-117)

“haiei” datiboa:

orain. *diozcatet*, *diozcatec/diozcaten/diozcatzute*, *diozcate*, *diozcagute* ‘dizkiegu’, *diozcate*; lehen. *niozcaten*, *ciniozcaten*, *ciozcaten*, *guiniozcaten*, *ciniozcaten*, *ciozcaten* (1729: 135)

Hori ikusita, pentsa daiteke Pasaian eta Oiartzunen xx. mendean bildutako adizkien gisakoak bazirela Beterri eta Oiartzualde inguruan xviii. mende hasieratik, gutxienez. Horiez gain, “haiei” datiboarekin *dieztet*, *dieztezu*, *diezte... / niezten*, *ciniezteten*, *ciezten...* ere erabiltzen zirela dio andoaindarrak (LarmEIV 1729: 135); 1. eta 2. pertsona datiboekin, ostera, *-zki-* pluralgiledun adizkiak dakartza Larramendik, eta ondoko zenbait autoretan ere joera bera ikus daiteke:

15. taula

Literatur gipuzkeraren eragina hedatu ondoko testuetan bildutako osagarri pluraldun adizki triperzonal batzuk

Kardab (1744)	<i>dizka</i> (25), <i>ziztela</i> (14), <i>zizten</i> (24) <i>dizkigun</i> (4), <i>dizkitzut</i> (4), <i>dizkizute</i> (16), <i>dizkitzu</i> (13) <i>ziozkanak</i> (3), <i>diozkatzula</i> (4)
Lariz (1773)	<i>dizquitzut</i> (14), <i>dizquidatzula</i> (14), <i>dizquigun</i> (26), etab. <i>diozcagu</i> (53), <i>diozcatzu</i> (70), etab. <i>dieztezu</i> (<i>irakurleari</i> atala)
Ubill (1785)	<i>dizquigu</i> (122), <i>dizquitzut</i> (77), etab. <i>diozca</i> (211), <i>diozcagu</i> (140), <i>badiozcatzue</i> (151), <i>ciozcan</i> (17), etab. <i>dieztegun</i> (81)
AgirAst (1803)	<i>dizquidan</i> (25), <i>dizquitzut</i> (295), <i>dizquidatzun</i> (325), <i>dizquigun</i> (78), <i>nizquitzun</i> (120), etab. <i>diozcat</i> (23), <i>diozca</i> (214), <i>diozcagu</i> (261), <i>diozcatzu</i> (68), etab. <i>diezte</i> (1), <i>ciezten</i> (53)
Lardiz (TZ eta TB, 1855)	<i>dizkit</i> , <i>dizkizuten</i> , <i>dizkizut</i> , <i>zizkiguten</i> , etab. <i>ziozkan</i> , <i>ziozkaten</i> , etab. <i>diezte</i> , <i>dieztegu</i> , <i>dieztee</i> , <i>ziezten</i> , <i>ziezteenak</i> , etab.

Honenbestez, ez dirudi kasualitate hutsa Larramendik bere gramatikan bildutako adizki horiek berak agertzea ondoko idazleen idazkietan; jakin badakigu ondoko autore askoren eredu izan zela andoaindarra. Testuak nahi adina ez ditugunez, ezin an-

tzeman daiteke garbi non, noiz eta nola sortu ziren *diozka* & *diezte* gisakoak; daki-guna da XVIII. mendean jada osagarri pluraldun adizki tripertsonaletan **nin* erroa erabiltzen zela Gipuzkoan (cf. Lubieta 1728; LarmEIV 1729), eta *diozka* & *diezte* gisako adizkien lehen agerpenak ere garai berekoak direla, nahiz eta geroago hedatu.

Ahazko datuek jakitera ematen digute “hari” datiboko *diozka* —nahiz horren gainean eratua dirudien “haiei” datiboko *diozkate*— bezalakoak ohikoak zirela Beterrri-Oiartzualde inguruan xx. mendean (Bähr 1926-1935). Hori aintzat hartuta, eta artikulatu honen hasieran aipatu bezala Lapurdin ere honelakoak zeudela ikusita, pentsa ote daiteke Lapurditik heldu zirela Oiartzualde-Beterrri ingurura, eta Oiartzualde-Beterritik Gipuzkoako gainerako eskualdeetara? EHHAn begiratura, horixe pentsatzera garamatza *diozkal dizka* adizkiaren hedadura erakusten duen mapa (Euskaltzaindia 2014: 1375):

1. irudia

EHHAn ‘dizkio’ adizkiarekin ageri den mapa (Euskaltzaindia 2014)

Hau guztia esanda, badirudi aukera bat izan daitekeela pentsatzea Gipuzkoako *diozka* erako adizkiak **nin* errokoak direla, eta hauek Lapurditik iritsi zitezkeela. Horren lekuko lirateke, besteak beste, Pasaian gaur egun ere irauten duten adizki tripertsonalak; cf. Agirretxe *et alii* (2000). Dena dela, Gipuzkoa ekialdeko lekukotasun zahar asko ez ditugunez, zail da jakiten zehazki noiztik dauden *diozka* erako adizkiak bertan, eta beraz, Lapurditik heldu ote ziren, edo Lapurdin baino lehenago Gipuzkoa ekialdean jada bazeuden.

Bestalde, Beterrri eta Oiartzualde inguruko herri gehienetan badirudi *diozka* > *dizka* gertatu dela.⁴⁹ Egitura berekoak lirateke Gipuzkoako hainbat hizkeratan —batik bat, Urolaldean— gaur egun ere entzun daitezkeen *dizku*, *dizko*, *diztel* *dizk(o)e* gisakoak, beharbada, *dizka*-ren analogiaz sortuak, eta hortaz, [**nin* + -z-] egitura dutenak. Pixkanaka, -zki- pluralgilea hedatu eta -z- zaharra ordezkatu bide zuen, Urolaldean baino lehenago Beterrin, Tolosaldean eta Goierri sortaldean.

⁴⁹ Hala ere, Zizurkilen hiztun zaharregandik *niozkan*, *ziozkan* erakoak oraindik entzun daitezkeela dioskute Ensunza & Reguerok (2011: 19).

5. Antzeko beste adizki bat: Ataungo *diotza*

Atal honetan Gipuzkoako testuetan ageri ez den baina *diozka*-ren antzerakoa dirudien beste adizki batez jardungo dugu: Ataungo *diotza* ‘dizkio’ gisakoez, hain zuzen ere. Zaharra da adizki horietako *-tza-* pluralgilea (< *-za-*; Ariztimuño 2013: 370); Gipuzkoako hizkera gehienetan adizki gutxi batzuetan baino iraun ez badu ere, Atauen beste inon baino gehiago erabiltzen da pluralgile hau oraindik ere; NOR sailaz gain, NOR-NORK eta NOR-NORI-NORK sailetan ere bai (cf. Leturiaga 2020: 373-374).

Aukera bat izan daiteke pentsatzea gaur egun NOR-NORI-NORK sailean atandarrek erabiltzen dituzten *diotza* ‘dizkio’ gisako adizkiak arkaismoak direla; hots, pluralgile zaharrarekin joan ohi zen **eradun* oinarrikoak direla (*di(r)autza* > *diutza* > *diotza*; cf. *di(r)auzka* > *diuzka* > *diozka*):⁵⁰

- (15) D-IO-TZA-Ø-Ø
TAM3-**eradun*-NOR3pl-NORI3sg-NORK3sg

Honenbestez, honela azal liteke Ataungo *diotza* ‘dizkio’ bezalako adizkiak **eradun* oinarrikoak izatea: alde batetik, Leturiaga (2020: 372)-n azaldu bezala, badirudi *-(t)za-* pluralgile zaharrak “hari” datiboa barnehartzen zuela, eta beraz, ez litzateke harrigarri adizki horietan datibo morfema Ø izatea. Dena dela, hori onartuta ere, datuak ez genituzke guztiz alde *dirautza* > *diotza* defendatzeko: Goierrin Otxoa Arin (1713) ordiziarrak, esate baterako, *dirautza* ‘dizkio’ (66) dakar, baina **diotza*-ren ordez *diozcan* ‘dizkion’ (156), *-ka-* eta guzti.

Gainera, esan bezala, *diotza* ‘dizkio’ adizkia **eradun* oinarrikoa izan daitekeen arren, paradigmako Ataungo gainerako adizkiak modu berean azaldu ahal izateko, onartu beharko genuke **eradun* oinarriak datibo pertsona bakoitzarekin bilakabide desberdin bat izan zuela: batzuetan, *-io-* (*diotza* ‘dizkio’), bestetan *-iu-* (*diutza* ‘dizkigu’) eta baita *-ie-* (*dietza* ‘dizkie’) ere; baina *-irau-*k ezin eman litzake *-io-*, *-iu-* eta *-ie-* guztiak batera, eta gainera, hipotesi honetan pluralgilearen ondoko datibo morfemak faltako lirateke:

- (16) a. D-IO-TZA-Ø-Ø
TAM3-**eradun*-NOR3pl-NORI3sg-NORK3sg
b. D-IU-TZA-Ø-Ø
TAM3-**eradun*-NOR3pl-NORI1pl-NORK3sg
c. D-IE-TZA-Ø-Ø
TAM3-**eradun*-NOR3pl-NORI3pl-NORK3sg

Beste aukera bezala, pentsa genezake *diotza* ‘dizkio’ adizkian, *-io-* beharrean, *-i-* dela **eradun*-en hondarra (*dizku* ‘dizkigu’ gisako adizkietarako proposatu izan den bezala; cf. Lakarra 1985: 257) eta *-o-*, berriz, 3. pertsona singularreko datibo morfema. Azalpen hau ontzat emango bagenu, modu berean azal litezke *dietza*, *diutza* eta gainerako adizkiak ere:

- (17) a. D-I-O-TZA-Ø
TAM3-**eradun*-NORI3sg-NOR3pl-NORK3sg

⁵⁰ Ez da erraza jakiten erroa **nin* ala **eradun* den. Izan ere, oraindik [**eradun* + *-tza-*] egitura dago Atandik gertu, Nafarroako Etxarri-Aranatzen; cf. Irizar (1991-II: 394).

- b. D-I-E-TZA-Ø
TAM3-**eradun*-NORI3pl-NOR3pl-NORK3sg
- c. D-I-U-TZA-Ø
TAM3-**eradun*-NORI1pl-NOR3pl-NORK3sg

Haatik, bigarren azalpen honek ere ez dirudi oso sendoa. Izan ere, adizki horietan “aditz erroa + datibo morfema + osagarriaren pluralgilea” egitura dagoela onartu beharko genuke, eta hori ez da oso ohikoa (Ariztimuño 2016: 32); esate baterako, historikoki ez daukagu **eradun* oinarriko ***d-irau-o-tza-Ø* ‘dizkio’, ***d-irau-gu-tza-Ø* ‘dizkigu’ egiturarik.

Bestalde, berriz ere testu zaharretara itzuliz, nola liteke XVIII. mendean Otxoa Arin (1713) ordiziarrak dakartzan adizkietatik abiatuta, Ataunen Bährek (1926) bildutakoak azaltzea?

- (18) a. *dirauztaçu(la)* (1713: 145) → *diitzazu* (1926) ‘dizkidazu’
b. *dirautzut* & *diutzudan* (1713: 145) → *ditzatzut* (1926) ‘dizkizut’
c. *dirautza* (1713: 66) & *diozca(n)* (156) → *diotza* (1926) ‘dizkio’
d. *dirauzcagu(n)* (1713: 58) → *diotza(g)u* (1926) ‘dizkiogu’
e. *dirauzcu* (1713: 58) → *diutza* (1926) ‘dizkigu’

Egia esan, adizkiok formalki nahiko urruti daude bata bestetik. Horregatik guztiagatik, aproposagoa dirudi pentsatzea Ataungo *diotza* ‘dizkio’ gisakoak bestela eratuak direla, eta ez iraganeko **eradun* oinarrikoetatik eratorrita. Aukera bat izan daiteke pentsatzea hauek ere **nin* erroko adizki singularretatik abiatuta sortuak direla, *diozka* bezalako adizkietarako proposatu bezala; Ataungo kasuan, singularreko adizkiari *-tza-* pluralgilea atzetik gehituta. Hau da: *dio* > *diotza* (*dio* + *-tza-*) ‘dizkio’; *diu* ‘digu’ > *diutza* ‘dizkigu’; *die* > *dietza* ‘dizkie’, etab. Ondoren, analogiaz, egitura bera adizki gehiagotara hedatu zatekeen, beharbada. Egia da bigarren aukera honetan ere datibo morfema osagarriaren pluralgilearen aurretik dugula, baina, aipatu dugunez, badira horrelako adibide gehiago **nin* erroarekin; cf. *diezcun* ‘dizkiegun’ (Ariztimuño 2016: 32; Reguero 2019: 210). Gaur egun ere, Pasaian badira *siaskiyeen* ‘zizkidan’, *siaskiten* ‘zizkidaten’, *seniaskisuten* ‘zenizkidaten’, etab. (Agirretxe *et alii* 2000: 126).

Hau guztia ikusita, pentsa daiteke Ataungo *diotza* & *dietza* eta Gipuzkoako testuetako *diozka* & *diezte* adizkiek egitura bera dutela, eta hortaz, **nin* hipotesiaren alde egiteko elkarren osagarri direla. Izan ere, badirudi hipotesi honekin adizki bat baino gehiago azal litezkeela, eta horrek, aldi berean, hipotesia indartzen duela.

6. Ondorioak

Artikulu honetan Gipuzkoako testu zaharretan ageri diren osagarri pluraldun adizki tripertsonal batzuk izan ditugu hizpide. Alde batetik, *diozka* ‘dizkio’ erakoez aritu gara eta, **eradun* oinarrikotzat hartu izan diren arren (Ariztimuño, *apud* Lakkarra 2011: 257), ikusi dugu **nin* errokoak ere izan daitezkeela; are gehiago, **nin* errokoak izateko aukera gehiago dutela, beharbada. Hipotesi horren alde honako argudio hauek aipatu ditugu:

- Jatorrizko adizkien hutsunea: Urolaldeko testuetan ez dugu *-iu-* erako adizkirik topatu —Itziar (1790 [1768]) testuko bi adibideak salbuespentzat hartuta,

erdialderagoko hizkera islatzen baitute ziurrenik, cf. Zuloaga (2019)—; honen-bestez, **eradun*-en hipotesiari eusteko adizki batzuetan *-i(r)au-* > *-iu-* > *-io-* disimilazioa eta beste batzuetan *-i(r)au-* > *-io-* monoptongazioa gertatu dela defendatu beharko genuke, eta horrek datuak *ad hoc* interpretatzera garamatza. Gainera, adizki batzuetan **eradun* oinarriko *-i(r)au-*-dun forma zaharrak ere falta dira; cf. *dirautza* & *diozka* baina **dirauzka* (OArin 1713).

- NOR-NORI-NORkeko *diezte* eta NOR-NORiko *zaiozka*: “haiei” datiboko adizki triperpsonaletan *diezte* erakoak ere topatu ditugu; *-irau-*-k, beharbada, eman lezake *-io-*, baina ez *-io-* & *-ie-*, aldi berean. Halaber, NOR-NORiko *zaiozka* & *zaietzte* adizkiak aurkitu ditugu Beterrri, Tolosalde eta Goierri eskualdeetako testu batzuetan; horiek *izan* erroa baizik ezin dira *izan*, eta beraz, erakusten dute inoiz *zaio* > *zaiozka* (*zaio* + *-zka-*) eta *zaie* > *zaietzte* (*zaie* + *-zte-*) bilakabideak gertatu zirela, *dio* > *diozka* (*dio* + *-zka-*) triperpsonaletarako proposatu bezala.
- *-zka-* & *-zte-* pluralgileen agerraldiak ahozkoan: alde batetik, *-zka-* aurkitu dugu Pasaian eta Oiartzunen (*diozka*, *diozkate*); beste aldetik, Urolaldeko nahiz ondoko herrietako iraganaldiko adizki neutro batzuetan eta hitanoko adizki alokutibo batzuetan *-zka-* ez ezik, *-zte-* ere topatu dugu (besteak beste, *ziñozkan* < **ziniozkan*/**zeniozkan*; *gīnezten* < **ginieztan*/**genieztan*). Horrek erakusten digu *-zka-* eta *-zte-* [pluralgile + datibo morfema] egituraz osatutako pluralgileak inoiz egon direla, eta *dio* > *diozka*; *die* > *diezte*; *zaio* > *zaiozka* bilakabideak posible direla.

Beste aldetik, Gipuzkoako hainbat hizkeratan —gaur egun, batez ere, Urolaldean— entzun daitezkeen *dizkal dizko* ‘dizkio’, *diztel dizk(o)e* ‘dizkie’ erako adizkiez jardun dugu. Gainera, ikusi dugu Gipuzkoako testuetako *diozka* **nin* errokoa dela frogatzeak erakutsi lezakeela, agian, aurreko horiek ere **nin* errokoak direla. Izan ere, Oiartzungo adizkiek pentsarazten digute *diozka* > *dizka* gertatu ahal izan zela (Bähr 1926-1935; EHHA: 1375), eta beraz, *dizka* ere **nin* errokoa dela. Ildo bereetik, proposatu dugu *dizka* horren analogiaz sortuak izan daitezkeela beste pertsona datibodun adizkiak. Hau da: *diozka* > *dizka* > (*d-i-z-ka-Ø* interpretatu) > *dizku* (*d-i-z-ku-Ø*), *ditzu*, *diztan*, etab. Nolanahi ere, badirudi *-zki-* berrikuntza iristean, [**nin* + *-zki-*] egituradun adizkiak nagusitu zirela, aurreko [**nin* + *-z-*] egituradunak atzean utzita. Testu zaharren eta ahozko datuen arabera, pentsa daiteke [**nin* + *-z-*] → [**nin* + *-zki-*] berrikuntza lehenago gertatu dela Beterrin, Tolosaldean nahiz Goierri sortaldean, eta geroago, aldiz, Urolaldean; hain zuzen ere, hori izan daiteke arrazoa Urolaldean *dizkol dizka* ‘dizkio’, *dizku* ‘dizkigu’, *ditzu* ‘dizkizu’ modukoak luzarago eta adizki gehiagotan eusteko.

Esandakoa aintzat hartuta, argi dago orain arte esan izan den moduan Gipuzkoako historian bi garai nagusi bereizi behar direla osagarri pluraldun adizki triperpsonalei dagokienez: 1) **eradun* oinarria erabili izan den garaia; eta 2) **nin* erroa erabili izan dena. Hala ere, badirudi **nin* erroa pluralgile bati baino gehiagori lotu izan zaiola. Hori horrela izanik, guk, saio honetan, honako kronologia hau proposatu dugu:

1. **eradun* oinarria erabiltzen zen, *-(t)za-* eta *-z-* pluralgileekin batera; cf. *dirautza*, *zirauzkan*, *ziuzkun*, etab. (*a quo* Iraz 1739)

2. **nin* erroa iritsi eta **eradun* ordezkatu zuen (3. pertsona singular datibotik hasita, Lapurdin bezala), *-zka-* pluralgileari lotu zitzaierarik; cf. *dio* → *diozka* ‘dizkio’ (*ante quem* OArin 1713)
3. *diozka* > *dizka* soiltzea gertatu, *d-i-z-ka-Ø* moduan interpretatu, eta haren analogiaz [**nin* + *-z-*] egituradun *diztan* ‘dizkidan’, *ditzu* ‘dizkizu’, *dizku* ‘dizkigu’ erakoak sortu ziren (*ante quem* Kardab 1744)
4. *-zki-* berrikuntza iristean [**nin* + *-zki-*] egituradun *dizkidan*, *dizkigu*, *dizkizu* erako adizki berriek *diztan*, *dizku*, *ditzu* zaharragoak ordezkatu zituzten —eskualde batzuetan lehenago [Beterri, Tolosaldea eta Goierri sortalde] eta besteetan geroago [Urolaldean]—.

Egia da ez datorrela bat kronologia honekin XVIII-XIX. mendeetako Gipuzkoako testuetan *diozka* & *diezte* erakoak agertzea; cf. Lariz (1773), Ubill (1785), AgirAst (1803), Lardiz (1855), Otaegi (XVIII-XIX). Haatik, uste dugu balitekeela geroagoko agerpen horiek literatur gipuzkeraren eraginari zor izana. Izan ere, Larramendiren gramatikan (1729) ageri dira, besteak beste, *diozka* ‘dizkio’ & *dieztel/diozkate* ‘dizkie’ erako adizkiak 3. pertsona datiboarekin, eta gogoan izan behar dugu zenbait idazleren eredu izan zela andoaindarra. Hori dela eta, gure iritzian, ez da kasualitate hutsa Larramendiren gramatikan bildutako adizki horiek berak aurkitzea, hala nola, Kardaberratz, Lariz, Ubillos, Agirre Asteasukoa, Lardizabal eta Otaegi Beizamakoaren testuetan. Ildo beretik, proposatu duguna da literatur eredutzat hartu izan ziren idazle eta lanetan agertu izanak lagundu zezakeela geroagoko autoreek ere —ustez, *dizkal/dizkio* & *diztel/dizkie* baino zaharragoak diren— *diozka* & *dieztel/diozkate* adizkiak erabiltzea.

Bibliografia

- Agirre, Juan Bautista. 1803. *Confesioco eta comunioco sacramentuen gañean eracusaldiac*. Tolosa: Francisco Lama.
- Agirretxe, Joxe Luix, Mikel Lersundi & Ortzuri Olaetxea. 2000. *Pasaiaiko hizkera*. Pasaia: Pasaiaiko Udala.
- Aldazával y Murguía, Pedro Joseph. 1790 [1768]. *Ama Virginia santissima Yciarcuaren bederatic urrena*. Tolosa: Fermin Huarte eta Arlegui.
- Aldekoa, Iñaki. 2007. Antzerkiaren transkripzioa eta hainbat ohar. *Egan* 60(1-2). 69-91.
- Altuna, Fidel. 1995. Loiolako dotrina. *ASJU* 29(2-3). 611-649.
- Altuna, Fidel. 1998. *Erakusaldiak. Antologia. Juan Bautista Agirre*. Donostia: Elkarlanean.
- Altuna, Patxi. 1992. Ochoa de Arin-en *Doctrina Christiana*-ren (1713) hizkeraren laburpena. *Euskera* 37(1). 573-589.
- Altzibar, Xabier. 1992. Larramendi eta literatur-gipuzkera. In Joseba A. Lakarra (arg.), *Manuel Larramendi. Hirugarren mendeurrena 1690-1990*, 325-360. Andoain: Andoaingo Udala, Euskaltzaindia, Eusko Jaurlaritza & Gipuzkoako Foru Aldundia.
- Aranburu, Pello Joxe. Marian Bidegain, Antton Idiakez & Iñaki Rezola. 1999. *Jose Otxoa Arin (1672-1743), gipuzkera literarioaren aitzindari*. Lazkao: Goierriko Euskal Eskola, Maizpide Euskaltegia & Lazkaoko Udala.
- Aritzimuño, Borja. 2013. Finite Verbal Morphology. In Mikel Martínez-Areta (arg.), *Basque and Proto-Basque. Language Internal and Typological Approaches to Linguistic Reconstruction* [= *Mikroglottika* 5], 359-427. Frankfurt am Main: Peter Lang.

- Ariztimuño, Borja. 2016. Euskararen dialekto zaharrak aztertzeke saioa: aitagureen *mithridates* baten deskribapena. In Gotzon Aurrekoetxea, Jesus Mari Makazaga & Patxi Salaberri Muñoa (arg.), *Hire bordatxoan. Txipi Ormaetxea omenduz*, 21-40. Bilbo: UPV/EHU.
- Bähr, Gerhard. 1926. Estudio sobre el verbo guipuzcoano. *RIEV* 17. 98-122, 370-394.
- Bähr, Gerhard. 1927. Estudio sobre el verbo guipuzcoano. *RIEV* 18. 437-469.
- Bähr, Gerhard. 1928. Estudio sobre el verbo guipuzcoano. *RIEV* 19. 287-312.
- Bähr, Gerhard. 1931. Estudio sobre el verbo guipuzcoano. *RIEV* 22. 245-269.
- Bähr, Gerhard. 1934. Estudio sobre el verbo guipuzcoano. *RIEV* 25. 63-77.
- Bilbao, Gidor. 2012. Lubieta, izen berri bat euskal testuen historian. In Joseba A. Lakarra, Joaquín Gorrochategui & Blanca Urgell (arg.), *Koldo Mitxelena Katedraren II. Biltzarra*, 621-649. Bilbo: UPV/EHU.
- Camino, Iñaki. 2018. Hizkuntza-ospearen eta eragin lektalaren zirurikak Ipar Euskal Herriko jende, mintzo eta idazkietan. *ASJU* 52(1-2). 93-131.
- Camino, Iñaki & Céline Mounole. 2014. *Pregarioac Bayonaco Diocezacoetz* (1651) [pdf]. In Ricardo Gómez, Borja Ariztimuño, Gidor Bilbao, Iñaki Camino, Joseba A. Lakarra, Julen Manterola, Céline Mounole, Urtzi Reguero & Eneko Zuloaga (arg.), *Euskal Testu Zaharren Bilduma Berria*. Gasteiz: UPV/EHUko lan argitaragabea.
- Elosegi, Xabier. 2018. *Senpereko (eta Lapurdiko) euskara XVIII. mendean*. Senpere: Lapurdi 1609 elkarte.
- Ensunza, Ariane & Urtzi Reguero. 2011. *Zizurkil ahoz aho* [pdf]. http://www.zizurkil.eus/barrena/hizkera/Zizurkil%20ahoz%20aho_definitiboa%20def.pdf (2020/10/10).
- Euskara Institutua. 2013. *Euskal Klasikoen Corpusa (EKC)*. Leioa: UPV/EHU. <https://www.ehu.eus/ehg/kc/> (2020/09/21).
- Euskaltzaindia. 2014. *Euskararen Herri Hizkeren Atlas*, 6. lib. Bilbo: Euskaltzaindia (= EHHA).
- Hurtado, Irene. 2001. *Goierriko eta Tolosalde hegoaldeko hizkerak*. Lazkao: Goierriko Euskal Eskola Kultur Elkarte, Maizpide Euskaltegia & Lazkaoko Udala.
- Irazusta, Juan. 1739. *Doctrina Christiana eguin zuana erdaraz: Aita Gaspar Astete Jesuitac. Ipini du eusqueraz D. Juan Irazuzta, erretore Hernialdecoac*. Iruñea: Joseph Joaquin Martinez.
- Irizar, Pedro. 1991. *Morfología del verbo auxiliar guipuzcoano*, 2 lib. Bilbo: Euskaltzaindia.
- Iztueta, Juan Ignacio. 1824. *Gipuzkoako dantza gogoangarrien kondaira edo historia*. Donostia: Ignacio Ramón Baroja.
- Kardaberatz, Agustín. 1744. *Christavaren vicitza*. Iruñea: Anchuela (Bittor Hildagoren argit. elektr. erabili dut: *Klasikoen gordailua* <https://klasikoak.armiarma.eus/idazlanak/K/KardaberazKristabaI.htm> (2020/10/10)).
- Lakarra, Joseba A. 1985. Literatur gipuzkerarantz: Larramendiren Azkoitiko sermoia. *ASJU* 19(1). 235-282.
- Lakarra, Joseba A. 1986. Bizkaiera zaharra euskalkien artean. *ASJU* 20(3). 639-681.
- Lakarra, Joseba A. 1987. Oikiako dotrina (1759). *ASJU* 21(2). 515-564.
- Lakarra, Joseba A. 1996. *Refranes y sentencias*-en hizkeraz eta bizkaiera zaharraz. *Refranes y sentencias* (1596), 147-198. Bilbo: Euskaltzaindia.
- Lakarra, Joseba A. 2011. Gogoetak euskal dialektologia diakronikoaz: Euskara Batu Zaharra berreraiki beharraz eta haren banaketaren ikerketaz. In Irantzu Epelde (arg.), *Euskal dialektologia: lehena eta oraina*, 155-241. Bilbo: UPV/EHU.

- Lakarra, Joseba A. 2018. Euskararen historiaurrea. In Joakin Gorrotxategi, Iván Igartua & Joseba A. Lakarra (arg.), *Euskararen historia*, 23-229. Gasteiz: Eusko Jaurlaritza.
- Lakarra, Joseba A., Julen Manterola & Iñaki Segurola. 2019. *Euskal hiztegi historiko-etimologikoa (EHHE-200)*. Bilbo: Euskaltzaindia.
- Lardizabal, Francisco Ignacio. 1995 [1855]. *Testamentu Zarreko kondaira (I eta II)*. Blanca Urgell (arg.). Donostia: Labayru (Argit. elektr. erabili dut: *Klasikoen gordailua* <https://klasikoak.armiarma.eus/idazlanak/L/LardizabalZarreko.htm> (2020/10/10)).
- Lardizabal, Francisco Ignacio. 1998 [1855]. *Testamentu Berriko kondaira*. Blanca Urgell (arg.). Donostia: Labayru (Argit. elektr. erabili dut: *Klasikoen gordailua* <https://klasikoak.armiarma.eus/idazlanak/L/LardizabalBerriko.htm> (2020/10/10)).
- Lardizabal, Francisco Ignacio. 1856. *Gramática Vascongada*. Donostia: Ignacio Ramón Baroja.
- Lariz, Xavier. 1773. *Cristau dotrinaren esplanacioa aur-enzat ta andienzat: galdetuaz ta eran-zunaz Maisuaren ta Iracastlearen artean*. Madril: Antonio Sancha.
- Larramendi, Manuel. 1729. *El imposible vencido*. Salamanca: Antonio Joseph Villagordo Alcaráz (Berrargit. faksim. Donostia: Hordago, 1979).
- Larramendi, Manuel. 1745. *Diccionario Trilingüe del Castellano, Bascuence y Latín*. Donostia: Bartholomé Riesgo y Montero. (Berrargit. faksim. Donostia: Txertoa, 1984).
- Lekuona, Manuel. 1956. Gabon-kantak. *Egan* 5-6. 9-44.
- Leturiaga, Olatz. 2020. Gipuzkoa erdialdeko pluralgileeen azterketa. In Iñaki Camino, Xabier Artiagoitia, Irantzu Epelde & Koldo Ulibarri (arg.), *Eibartik Zuberoara euskalkietan barrena. Koldo Zuazori gorazarre*, 367-402. Bilbo: UPV/EHU.
- Lubietta, Joseph Domingo. 1728. *Diccionario en Castellano y Basquenze que sirve para la enseñanza de la bascongada*. Donostia: eskuizkribu argitaragabea (Gidor Billaoren transkripzioa erabili dut).
- Madariaga, Juan, José Antonio Azpiazu & Jerardo Elortza. 2009. xviii. eta xix. mendeetako Azpeitiko euskal testu batzuk. *FLV* 110. 5-45.
- Mendizabal, Fernando. 1956. Lardizabal'en euskeraz zertxobatt. *Euskera* 1. 183-205.
- Mounole, Céline. 2015. Datibo-komuntaduraz eta laguntzaile hirupertsonalen diakroniaz. In Beatriz Fernández & Pello Salaburu (arg.), *Ibon Sarasola, gorazarre*, 473-490. Bilbo: UPV/EHU.
- Mounole, Céline & Ricardo Gómez. 2018. Euskara Zahar eta Klasikoa. In Joakin Gorrotxategi, Iván Igartua & Joseba A. Lakarra (arg.), *Euskararen historia*, 469-541. Gasteiz: Eusko Jaurlaritza.
- Mounole, Céline & Joseba A. Lakarra. 2018. Euskara Arkaikoa. In Joakin Gorrotxategi, Iván Igartua & Joseba A. Lakarra (arg.), *Euskararen historia*, 345-468. Gasteiz: Eusko Jaurlaritza.
- Munibe, Xabier Maria. 1762. *Gabon-sariak*. In Gabriel Aresti (arg.), 1965, *Teatro zaarra*, 47-77. Tolosa: Auspoa.
- Munibe, Xabier Maria. 1764. *El borracho burlado*. In Gabriel Aresti (arg.), 1965, *Teatro zaarra*, 78-160. Tolosa: Auspoa.
- Murugarren, Luis. 1984. Una plática del Goyerri. *ASJU* 18(2). 185-197.
- Otaegi, Beatriz. 1993. *Felipe Agustín Otaegui Beizamako erretorearen eskuizkribuak (1767-1840)*. Beizama & Donostia: Beizamako Udala, Gipuzkoako Foru Aldundia & Kutxa Fundazioa (Berrargit. elektr., 2014. https://www.euskadi.eus/appcont/tesisDoctoral/PDFak/Beatriz_Otaegi_TESIA.pdf (2020/10/10)).

- Otxoa Arin, José. 1713. *Doctrina Christianaren explicacioa Villa Franca Guipuzcoaco onetan euscaraz itc eguiten dan moduan*. Donostia: Pedro de Ugarte.
- Padilla, Manuel & Xarles Videgain. 2015. Le Dauphin: euskarazko gutunak (1757). In Xabier Lamikiz, Manuel Padilla & Xarles Videgain, *Othoi çato etchera. Le Dauphin itsasontziko euskarazko gutunak (1757)*, 95-161. Baiona: Centre de Recherche Iker (= *Lapurdumen* ale bereziak 2).
- Reguero, Urtzi. 2018. NOR-NORI-NORK saileko perifrasieta aditz laguntzaileak goi-nafarrez: azterketa eta proposamen berria. *ASJU* 52(1-2). 683-695.
- Reguero, Urtzi. 2019. *Filologiatik dialektologiara Nafarroako euskarazko testu zaharretan berrera (1416-1750)* (*ASJU*ren gehigarriak 71). Bilbo: UPV/EHU.
- Satrustegi, José María. 1987. *Euskal testu zaharrak I*. Bilbo: Euskaltzaindia.
- Ubillos, Juan Antonio. 1785. *Christau doctriñ berri-ecarlea christauari dagozcan Eguia sinis-beharren-berria dacarrena*. Tolosa: Francisco de la Lama.
- Urgell, Blanca. 1999. *Testamentu Berriko kondaira. Francisco Ignacio Lardizabal*. Donostia: Labayru.
- Urgell, Blanca. 2018. Lehen euskara modernoa. In Joakin Gorrotxategi, Iván Igartua & Joseba A. Lakarra (arg.), *Euskararen historia*, 543-657. Gasteiz: Eusko Jaurlaritza.
- Urkizu, Patri. 2008-2009. Un texto olvidado del siglo XVII: *Sumario brebea...* (Azkoitia, 1614). *Revista de lenguas y literaturas catalana, gallega y vasca* 14. 207-217.
- Zavala, Antonio. 1964. *Jose Vicente de Echagaray. Festara. (Bere bertso guzien bilduma)*. Tolosa: Auspoa.
- Zuloaga, Eneko. 2019. *Mendebaleko euskararen azterketa dialektologiko-diakronikorantz*. Gasteiz: UPV/EHUko doktoretza tesia.

ANUARIO DEL SEMINARIO DE FILOLOGÍA VASCA

"JULIO DE URQUIJO"

International Journal of Basque Linguistics and Philology

ASJU LIII (1/2), 2019 [2021]

AURKIBIDEA / SUMMARY / ÍNDICE

ANTÓN UGARTE MUÑOZ, LUIS MICHELENA (KOLDO MITXELENA) y la creación del Seminario de Filología Vasca «Julio de Urquijo» (1947-1956) / <i>Luis Michelena (Koldo Mitxelena) and the founding of the «Julio de Urquijo» Basque Philology Seminar (1947-1956)</i>	1
MIREN IBARLUZEA SANTISTEBAN, Itzulpengintzaren errepresentazioa azken 60 urteotako euskal literaturaren historiografietan / <i>Representation of translation in literary historiographies during the last 60 years</i>	39
JOSE IGNACIO HUALDE, ANDER BERISTAIN, ANE ICARDO ISASA, JENNIFER ZHANG, Hitzbukaerako herskariak: kontsonante talkak / <i>Word-final plosives: Consonant clashes</i>	83
SERGIO ROBLES-PUENTE, El euskera como lengua de ritmo intermedio en el continuo isosilábico-isomoraico: una comparación con el español y el japonés / <i>Basque as a language with intermediate rhythm in the isosyllabic-isomoraic continuum: A comparison with Spanish and Japanese</i>	107
OLATZ LETURIAGA ANGOITIA, Gipuzkoako osagarri pluraldun adizki triperzonalen erroez / <i>On the roots of Gipuzkoan tripersonal verbal forms with plural object</i>	127
NAIA EGUSKIZA, IÑAKI GAMINDE, AITOR IGLESIAS, Hizkuntza aldakortasunaz eta barietateen sailkapenez: aspektu ez-perfektuaren bariazioa Igorreko euskaran / <i>Linguistic variation and variety classification: Variation of the imperfective aspect in Igorre Basque</i>	163
MIKEL MARTÍNEZ ARETA, Euskararen lerrokadura ergatiboaren sorreraz / <i>On the rise of the ergative alignment of Basque</i>	183
URTZI REGUERO-UGARTE, XVIII. mendeko dotrina argitaragabe bat: aurkezpena eta edizioa / <i>An unprinted doctrine of the 18th century: Presentation and edition</i>	225
ENEKO ZULOAGA, Pedro José Aldazabalen euskal testuak: edizioa eta filologia-gaiak / <i>The Basque texts by Pedro José Aldazabal: Edition and philological issues</i>	361
Hilberria / Necrológica / Obituary	
MIREN LOURDES OÑEDERRA, <i>In memoriam</i> David Stampe (1938-2020)	447
Kutixiak / Varia	
LUIS MICHELENA (KOLDO MITXELENA), <i>Apodaka</i> . English translation and notes by JOSE IGNACIO HUALDE	453